



Finansira
Evropska unija



Ministarstvo ljudskih
i manjinskih prava



RODNO OGLEDALO MEDIJA U CRNOJ GORI

Istraživanje i analiza
sadržaja crnogorskih medija
iz rodne perspektive

Podgorica, 2022.



Finansira
Evropska unija



Ministarstvo ljudskih
i manjinskih prava



RODNO OGLEDALO MEDIJA U CRNOJ GORI

**Istraživanje i analiza sadržaja
crnogorskih medija iz rodne
perspektive**

Podgorica, 2022.



RODNO OGLEDALO MEDIJA U CRNOJ GORI

Istraživanje i analiza
sadržaja crnogorskih medija
iz rodne perspektive

Podgorica, 2022.



Finansira
Evropska unija



Ministarstvo ljudskih
i manjinskih prava



Autorka: Dušanka Pejović

Publikacija je proizvedena uz finansijsku pomoć Evropske unije (EU), kroz projekat "Komuniciranje rodne ravnopravnosti", koji sprovode Kancelarija Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Crnoj Gori i Direkcija za rodnu ravnopravnost pri Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava. Mišljenja, zaključci i stavovi izneseni u publikaciji su stavovi autorke i ne predstavljaju nužno stavove partnera u Projektu. Kratki izvodi iz ove publikacije mogu se nepromijenjeni reprodukovati bez odobrenja autorke, pod uslovom da se navede izvor.

SADRŽAJ

UVOD	7
1. MEDIJI I RODNA RAVNOPRAVNOST	8
2. CILJEVI ISTRAŽIVANJA I METODOLOŠKI PRISTUP	10
3. UPOREDNI PODACI IZ PRETHODNIH ISTRAŽIVANJA	14
4. NALAZI ISTRAŽIVANJA	17
4.1 Proporcije žena i muškaraca koji su subjekti i izvori u cjelokupnom medijskom sadržaju kao i u pojedinačnim oblastima	17
4.2 Proporcije žena i muškaraca koji su izvori u cjelokupnom medijskom sadržaju kao i u pojedinačnim oblastima	19
4.3 Funkcija izvora u vijestima u štampi, TV-u i na portalima	21
4.4 Subjekti i izvori u novinskim, televizijskim i vijestima na portalima opisani kao žrtve	23
4.5 Priče koje dovode u pitanje rodne stereotipe, naglašavaju pitanja ravnopravnosti ili rodne nejednakosti, pozivaju se na zakonodavstvo ili politiku koja promoviraju rodnu ravnopravnost i ljudska prava, ili govore o rodno zasnovanom nasilju nad ženama	24
4.6 Teme o kojima žene najviše govore u vijestima u novinama, na TV-u i portalima	27
4.7 Teme o kojima žene najmanje govore u vijestima u novinama, na TV-u i portalima	28
5. KVALITATIVNA ANALIZA MEDIJSKOG SADRŽAJA / STUDIJE SLUČAJA	30
5.1 Priča: Ubistvo djevojke Š.B. i ranjavanje njenog oca	31
5.2 Priča: Podignuta optužnica za silovanje sestre	33

5.3 Priča: Femicid i samoubistvo u Petnjici	36
5.4 Priča koja sadrži suptilne stereotipe: Intervju selektora ženske fudbalske reprezentacije Crne Gore	37
5.5 Priča/propuštena prilika: Podrška preduzetnicama iz opštinskog budžeta	39
5.6 Priča: Da li su i koliko građani/ke spremni da prijave porodično nasilje	40
5.7 Priča: Više žena na najvišim političkim pozicijama moglo bi smanjiti tenzije u društvu i olakšati dogovor o ključnim pitanjima u zemlji	41
5.8 Slučaj podsticanja stereotipa: Kontinuirano objavljivanje fotografija razgolićenih žena na portalu	42
6. KLJUČNI NALAZI	45
7. REZIME I ZAKLJUČCI	48
8. PREPORUKE	49

UVOD

Pravo na slobodu izražavanja jedno je od najvažnijih ljudskih prava, predstavlja srž demokratije i čini osnov funkcionisanja demokratskog društva. Ovo pravo pripada svima i uključuje slobodu posjedovanja sopstvenog mišljenja, primanja i saopštavanja informacija i ideja. Istovremeno, i rodna ravnopravnost dio je korpusa ljudskih prava i ključni je princip demokratije. Nedovoljna zastupljenost i stereotipno prikazivanje žena u medijima, izostanak ženske perspektive i njihovih stavova u medijskim sadržajima ograničava im pravo na slobodu izražavanja, i umanjuje mogućnosti za napredovanje i doprinos žena razvoju društva.

Zato bi primjena etičkih i profesionalnih principa u izvještavanju trebalo da pokaže da su medijima žene jednako važne i vrijedne kao muškarci, da se osigura uživanje ovih prava za oba pola i bude odraz uravnoteženog, poštenog i nestereotipnog predstavljanja muškaraca i žena u medijskim sadržajima, što će im omogućiti da ravnopravno koriste slobodu izražavanja kako bi iskazali svoje stavove, potrebe i interese u skladu sa svojim različitostima.

Kako će i na koji način novinari i novinarka izvještavati o određenim temama i pitanjima primarno zavisi od njihovih ličnih iskustava kao i njihove ideološke, političke, kulturološke i religijske orijentacije. Patrijarhalne norme, rodni stereotipi i predrasude novinara i novinarki reflektovaće se u medijskim pričama, a slika koju stvaraju mediji biće odraz njihovih opredjeljenja i sistema vrijednosti.

Zbog suočavanja sa izazovima u izvještavanju, eliminisanja stereotipa i unapređenja promovisanja rodne ravnopravnosti kroz programsku koncepciju, važno je redovno vršiti istraživanja o tome kako mediji predstavljaju žene, da li odražavaju sastav društva i različita ljudska iskustva, potrebe i perspektive. Monitoring i analiza prisustva i prikazivanja žena u medijskom izvještavanju, prva je linija otpora stereotipnoj, seksističkoj medijskoj konstrukciji slike žena. To je ujedno i pokazatelj u kom pravcu treba raditi na unapređenju doprinosa medija jačanju rodne ravnopravnosti i izgradnji jednakosti u društvu.



1. MEDIJI I RODNA RAVNOPRAVNOST

Mediji su i dalje najznačajniji činioci u oblikovanju javnog mnjenja dok izvještavaju o svijetu oko nas. Stvarnost koju nam mediji predstavljaju, način na koji izvještavaju, kao i sadržaji koje konzumiramo utiču ne samo na našu svijest, oblikovanje stavova i vrijednosni sistem, već i na brojne procese u društvu. Mediji predstavljaju nosioce promjena koji treba da daju doprinos u izgradnji jednakosti u društvu, kao i političke svijesti i sposobnosti za demokratsko građanstvo.

Rodna ravnopravnost predstavlja sastavni dio korpusa ljudskih prava i ključni je princip demokratskog razvoja. Važnost rodne ravnopravnosti naglašava se u **Agendi Ujedinjenih nacija za održivi razvoj 2030**, u kojem je peti cilj održivog razvoja (SDG5) „postići ravnopravnost polova i osnaživati sve žene i djevojčice“.¹ Mediji imaju posebnu odgovornost da promovišu ljudska prava uključujući rodnu ravnopravnost, kao i da utiču na eliminisanje rodni stereotipa koji se još uvijek žilavo održavaju u crnogorskom patrijarhalnom ambijentu. Rodni stereotipi u medijima utiču na percepciju žena u društvu, a time i na njihove mogućnosti da u potpunosti i efikasno učestvuju u svim sferama javnog života.



Ilustracija: Mediji snažno utiču na kreiranje percepcija i stavova u jednom društvu, a žene najčešće predstavljaju u ulogama majki, supruge, odnosno shodno tradicionalno dodijeljenim ulogama.

¹ <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>



Ilustracija: Mediji mogu biti snažni generatori stereotipa i predrasuda, pa se tako često mogu naći sadržaji namijenjeni ženama koji se odnose na lične izbore i bračni status

Zbog toga su zabrana diskriminacije žena i seksističkih stereotipa najvažniji aspekti kojima se bavi većina regulative i međunarodnih standarda u ovoj oblasti. Otvorenost medija kao inkluzivnog prostora za žene, neophodan je uslov za uklanjanje rodni stereotipa kako bi se zadovoljilo osnovno pravo da se čuju različite grupe i interesi u društvu, i da se ženama omogući pristup medijima u mjeri koja odražava njihov udio - 50,6 % stanovništva u Crnoj Gori.

U **Globalnoj etičkoj povelji za novinare/ke** navodi se da će oni osigurati da širenje informacija ili mišljenja ne doprinosi mržnji ili predrasudama i da će dati sve od sebe da izbjegnu olakšavanje širenja diskriminacije po osnovu geografskog, društvenog ili etničkog porijekla, rase, pola, seksualne orijentacije, jezika, vjere, invaliditeta, političkih i drugih mišljenja.²

U nedavno usvojenoj **Nacionalnoj strategiji rodne ravnopravnosti 2021-2025. godine sa Akcionim planom 2021-2022. godine** ističe se da bi mediji trebalo da vode računa o tome da ne održavaju rodne stereotipe, te da redovno, kroz svoju uređivačku politiku, preduzimaju mjere za borbu protiv upotrebe seksističkog govora mržnje.³ Konstatuje se da mediji često doprinose umnožavanju rodni i drugih stereotipa, najviše usljed pada profesionalnih standarda, odustva adekvatne regulacije i samoregulacije, kao i nedovoljnog znanja o rodnoj ravnopravnosti. Između ostalog, ukazuje se na neredovan monitoring programa javnih servisa i komercijalnih medija iz ugla moguće diskriminacije po osnovu pola i roda, a naročito višestruko marginalizovanih grupa.

Za razvoj demokratije, koja zavisi od informisanog stanovništva i političkih izbora, i koja zahtijeva zastupljenost u medijima svih djelova društva, neophodno je uključiti žene koje će biti zastupljenije u svim, a posebno u obradi političkih i ekonomskih tema. Tako će mediji ostvariti svoju ulogu čuvara javnog interesa i dužnost da odražavaju iskustva, brige i mišljenja različitih slojeva stanovništva, uključujući žensku polovinu ljudske rase.

² https://www.ifj.org/fileadmin/user_upload/Global_Charter_of_Ethics_EN.pdf

³ <https://www.gov.me/dokumenta/41e3ee6a-757a-4684-9763-9fee5e933afd>

2. CILJEVI ISTRAŽIVANJA I METODOLOŠKI PRISTUP

Redovno prikupljanje podataka, izrada istraživanja i studija o rodnoj ravnopravnosti u medijskim sadržajima, smatraju se ključnim za mjerenje ostvarenog napretka i podršku akcijama za podsticanje rodne ravnopravnosti. Potrebno je da postoji kontinuirano kvantitativno i kvalitativno istraživanje, analiziranje medijskih sadržaja i izvještavanje javnosti o uočenim dobrim i lošim stranama. Na taj način onemogućava se ignorisanje diskriminacije i stereotipa uz kršenje etičkih principa u izvještavanju, a istovremeno se obezbjeđuje osnov za preduzimanje djelotvornih aktivnosti na podsticanju primjene rodnog aspekta i poboljšanju slike žena u medijima.

Globalni projekat monitoringa medija (Global Media Monitoring Project - GMMP)⁴ je najduže i najopsežnije svjetsko istraživanje roda u medijima, koje svakih pet godina sprovodi UN Women s partnerima. Počelo je 1995. godine, a najnovije istraživanje koje je sprovedeno u 116 zemalja svijeta, objavljeno je 2020. godine. U periodu prije istraživanja, održane su nacionalne i regionalne obuke za izgradnju timova za monitoring i njihovo razumijevanje pristupa i metodologije, kako bi mogli da prate i analiziraju više od 30 000 vijesti u medijima - televiziji, radiju, novinama, internetu i Twitter-u. Metodologija se temelji na GEM indeksu koji je jedinstvena mjera nivoa rodne ravnopravnosti u medijskim sadržajima i konstruisan je da bude široko primjenljiv na sve oblike medija i pouzdan u statističkom smislu. **Indeks uključuje šest indikatora iz GMMP-a i uzima u obzir sveukupno prisustvo žena i muškaraca u vijestima, kao i njihovu vidljivost i glas u specifičnim rodno osjetljivim ulogama i temama: (1) svi subjekti vijesti ili izvori („ljudi u vijestima“), (2) reporteri, (3) subjekti ili izvori u ekonomskim i poslovnim vijestima, (4) subjekti ili izvori u vijestima o politici i vladi, (5) portparoli/ke i (6) eksperti/kinje.**

Metodologija GMMP-a omogućava analiziranje priča iz 7 glavnih tema: politika i uprava, ekonomija, društveno-pravne teme, zločin i nasilje, nauka i zdravlje, poznati/umjetnost i mediji/sport i rod i srodne teme (priče o rodnoj ravnopravnosti).

Crna Gora nije među državama koje koriste metodologiju GMMP-a i nema podataka o našoj zemlji u završnom izvještaju. S druge strane, u istraživanju UNDP-ija "Rodno ogledalo medija u Crnoj Gori" koje je sprovedeno u drugoj polovini 2021. godine, korišćeni su pojedini parametri i dio metodologije iz Globalnog projekta monitoringa medija koji su obezbijedili podatke o učešću i vidljivosti žena u medijskim sadržajima i pružili uvid u to koliko mediji rade na promovisanju rodne ravnopravnosti.

Za buduću monitoring medija po GMMP metodologiji koji bi Crna Gora mogla sprovesti za tri do četiri godine i koji bi joj omogućio komparaciju sa zemljama Evrope i svijeta, biće dovoljno posmatrati samo jedan običan dan u medijima uz mjerenje indikatora na koje se treba fokusirati. No, to će u pojedinim aspektima biti zahtjevan posao budući da su u domaćim medijima mnogi tekstovi nepotpisani ili se mogu vidjeti samo inicijali autora/ki. Tako se otežava utvrđivanje proporcije novinara i novinarki koji izvještavaju u različitim oblastima, što predstavlja važan indikator po metodologiji GMMP-a, i zahtijevaće dodatne napore da se otkrije identitet odnosno pol osoba koje pišu priče.

U međuvremenu, dok Crna Gora ne postane dio Globalnog projekta monitoringa medija, u našoj zemlji sprovedeno je kvantitativno i kvalitativno istraživanje "Rodno ogledalo medija u Crnoj Gori" koje je obuhvatilo analizu medijskih sadržaja. Dobijeni su podaci o rodnom paritetu koji su pokazali kakva je slika

⁴ <https://waccglobal.org/our-work/global-media-monitoring-project-gmmp/>



Ilustracija: Istraživanje sagledava u kojoj mjeri je zastupljen rodni aspekt prilikom izvještavanja.

žena u crnogorskim medijima, koliko se procentualno u vijestima pojavljuju muškarci i žene, te koliko i o čemu govore oba pola u različitim oblastima. Istovremeno, posmatrana je i zastupljenost tema koje se odnose na prava žena, nasilje nad ženama, nejednakost kao i drugih tema o rodnoj ravnopravnosti.

Cilj istraživanja je da se sagleda koliko mediji u Crnoj Gori primjenjuju rodnu perspektivu prilikom izvještavanja o različitim temama, na koji način i koliko omogućavaju prisustvo ženama i muškarcima u medijskim sadržajima u cilju njihovog pravičnog i uravnoteženog prikazivanja, i koji su izazovi sa kojima se mediji suočavaju a koje je potrebno prevazići kako bi izvještavali na rodno senzibilisan način. Istraživanje ukazuje na buduće pravce i načine djelovanja kako bi mediji u što većoj mjeri promovisali rodnu ravnopravnost i proaktivno radili na postizanju jednakosti u društvu.

Kvantitativna analiza izvještavanja medija koja podrazumijeva praćenje medijskog sadržaja, obezbijedila je statističke podatke koji su izmjerili prisustvo žena i muškaraca u novinarskim pričama i mapirali njihove funkcije i uloge. Istovremeno, kvalitativna analiza tekstova, kao studija slučaja, ukazala je na stereotipe, kršenje etičkih i profesionalnih standarda, propuštene prilike da se unese rodna perspektiva, ali i na pozitivne priče i načine kako primijeniti rodni aspekt u izvještavanju. U kvalitativnoj analizi fokus je stavljen na medijske sadržaje koji su izazvali najveću pažnju javnosti prethodnih mjeseci, i odnose se na najteže oblike rodno zasnovanog nasilja od kojih su pojedini okončani femicidom. Takođe, izabrani su i primjeri izvještavanja o ženama u politici, ekonomiji i sportu kao važnim sferama života u kojima oba pola treba da budu jednako važni medijima kako bi mogli ravnopravno da daju svoj doprinos razvoju društva.

U istraživanju je posmatran **sadržaj 10 crnogorskih medija koji imaju nacionalnu pokrivenost, najveću gledanost/čitanost i broj posjeta, tokom 5 nasumično izabranih dana – 22. jul, 17. i 24. septembar i 5. i 18. oktobar 2021. godine. U fokusu su bile 3 televizije - RTCG, TV Vijesti, Prva TV (glavne informativne emisije), zatim 4 dnevne novine – Vijesti, Dan, Pobjeda i Dnevne novine, kao i 3 portala – CDM, Vijesti i In4S.**

Tokom istraživanja obrađeno je i kodirano ukupno 1483 teksta/priloga u novinama, na televiziji i na portalima.

Posmatrani medijski sadržaj klasifikovan je na sljedeće oblasti koje su grupisane po srodnim temama u skladu sa GMMP metodologijom:

- Politika i uprava
- Ekonomija
- Društveno-pravne teme
- Zločin i nasilje
- Nauka i zdravlje
- Poznati/umjetnost i mediji/sport

Dodatno je posebno posmatran i broj priča koje dovode u pitanje rodne stereotipe, naglašavaju pitanja ravnopravnosti ili rodne nejednakosti, pozivaju se na zakonodavstvo ili politiku koja promovise rodnu ravnopravnost i ljudska prava, ili govore o rodno zasnovanom nasilju nad ženama.

Budući da se u sportskoj rubrici uvijek pojavljuje najveći broj imena, te da se i dalje bilježi pretežno prisustvo muškaraca, u istraživanju je predstavljen poseban pregled statistike samo u ovoj oblasti, iako se prema metodologiji GMMP-a sport veže za umjetnost, poznate ličnosti i medije. U ukupnom medijskom sadržaju ostao je mali dio materijala koji ne spada u posmatrane oblasti.

Svi muškarce i žene koji se pojavljuju u medijskim sadržajima novina, portala i glavnih vijesti na televizijama, mogu se klasifikovati u dvije kategorije: **subjekti** – oni o kojima se govori, pominju se u sadržajima bez prenošenja njihovih izjava, i **izvori** – oni koji govore odnosno čije se riječi prenose/čitaju/čuju u tekstovima i televizijskim priložima, što takođe odgovara GMMP metodologiji.

To je jedan od osnovnih kriterijuma za mjerenje prisutnosti žena i muškaraca u medijskim sadržajima koji daje uvid u proporcije žena i muškaraca koji se pominju u tekstovima i priložima, kao i onih koji govore, dobijajući tako priliku da iskažu svoje stavove. Izračunavanje procenta oba pola koji se pojavljuju kao izvori otkriva i stepen proaktivnosti medija da pozovu žene kao sagovornice dajući im važnost i vrijednost u javnom prostoru.



Ilustracija: Istraživanje mjeri učešće i vidljivost žena u vijestima iz različitih perspektiva.



Ilustracija: Istraživanje pruža sliku o tome koliko mediji rade na promovisanju rodne ravnopravnosti.

Istraživanje se fokusira na ključne indikatore koji mjere učešće i vidljivost žena u vijestima iz različitih perspektiva i pružaju sliku o tome koliko mediji rade na promovisanju rodne ravnopravnosti. Odvija se putem kodiranja/šifriranja medijskih sadržaja koji je podijeljen na određene oblasti sa srodnim temama. Istraživanje obuhvata sljedeće podatke:

- Subjekti i izvori u novinskim, televizijskim i vijestima na portalima u cjelokupnom medijskom sadržaju i po glavnim tematskim oblastima;
- Izvori u novinskim, televizijskim i vijestima na portalima u cjelokupnom medijskom sadržaju i po glavnim tematskim oblastima;
- Funkcija subjekata i izvora u vijestima u štampi, televiziji i na portalima;
- Subjekti i izvori u novinskim, televizijskim i vijestima na portalima opisani kao žrtve;
- Priče koje dovode u pitanje rodne stereotipe, naglašavaju pitanja ravnopravnosti ili rodne nejednakosti, pozivaju se na zakonodavstvo ili politiku koja promoviše rodnu ravnopravnost i ljudska prava, ili govore o rodno zasnovanom nasilju nad ženama;
- Teme o kojima žene najviše govore u vijestima u novinama, na TV-u i portalima;
- Teme o kojima žene najmanje govore u vijestima u novinama, na TV-u i portalima.

Prije izlaganja podataka o rodnom paritetu, važno je napomenuti da značajan dio sadržaja crnogorskih medija u posmatranim danima čine objave i saopštenja državnih organa i političkih subjekata, tekstovi bez sagovornika/ca u kojima se predstavljaju sažeti djelovi dokumenata, strategija i politika, kao i priče prenete iz drugih izvora i medija, pa je samo dio informativnih/analitičkih sadržaja izvorno nastao kao proizvod posmatranog medija. Sve to ima za posljedicu manji broj izjava eksperata/kinja, portparola/ki, kao i različitih mišljenja i stavova o kontroverznim temama i pitanjima koje bi mediji trebalo proaktivno i analitički da obrađuju.

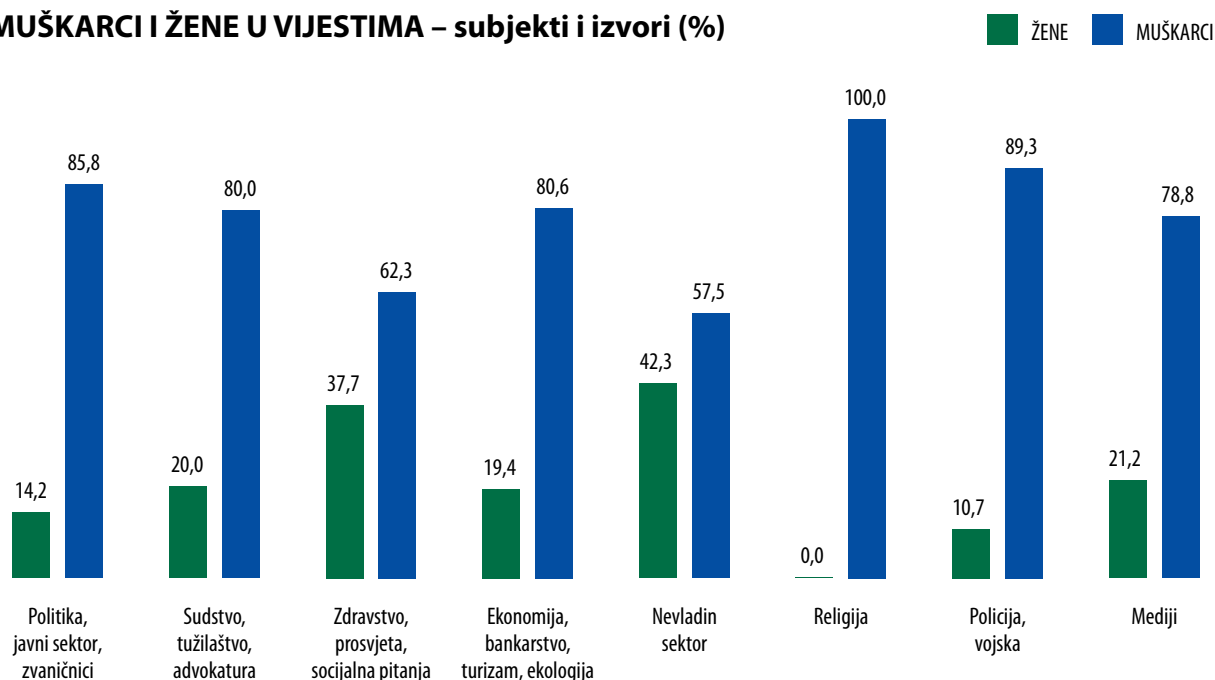
3. UPOREDNI PODACI IZ PRETHODNIH ISTRAŽIVANJA

U cilju boljeg uvida i praćenja trendova primjene rodne perspektive u medijskim sadržajima, korisno je sagledati ranija istraživanja o tome ne samo u Crnoj Gori već i na svjetskom nivou.

Istraživanje "Rodno ogledalo medija u Crnoj Gori" sprovedeno 2016. godine u okviru programa "Podrška antidiskriminacionim i politikama rodne ravnopravnosti" koje je finansirala Delegacija Evropske unije u Crnoj Gori a sproveo UNDP u Crnoj Gori u saradnji sa Mlnistarstvom za ljudska i manjinska prava, pokazalo je da je **u deset posmatranih medija, bilo 20,6 % žena koje su se mogle čuti, vidjeti ili se o njima govorilo u svim medijskim sadržajima.**⁵ Procenat žena koje su govorile ili se o njima govorilo u rubrici politika bio je 14,2 % a žene su govorile šest puta manje od muškaraca u političkim pričama.

U rubrici društvo, gdje su moć i uticaj niži nego u političkoj sferi, procenat prisustva žena iznosio je 28,5%. Razvrstano po djelatnostima i poslovima, **osim u politici i upravljanju, naslabije prisustvo žena zabilježeno je u pričama o religiji, policiji, vojsci i ekonomiji.** Slično je i sa zastupljenošću ekspertkinja koje su u politici bile prisutne u procentu od 21,8 %, dok se u oblasti društva taj procenat povećava na 30,7%. Istovremeno, procenat priča koje su se fokusirale na prava žena, njihova dostignuća, nasilje prema ženama i nejednakosti bio je 2,3% od ukupnog medijskog sadržaja.

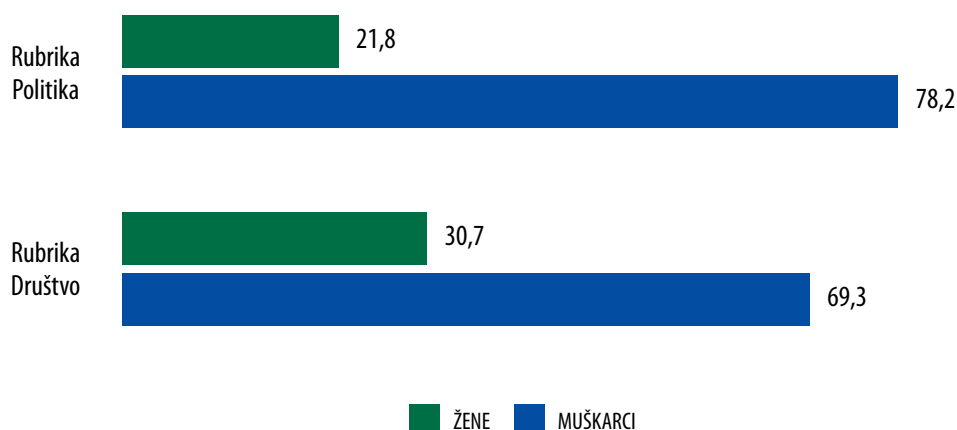
MUŠKARCI I ŽENE U VIJESTIMA – subjekti i izvori (%)



Grafikon 1: istraživanje "Rodno ogledalo medija u Crnoj Gori", 2016.

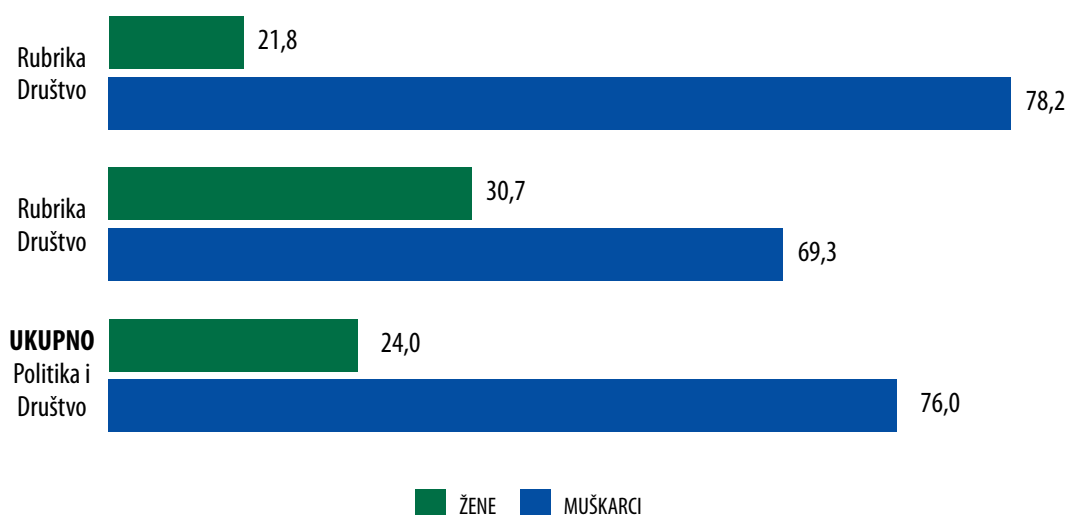
⁵ <https://dokumen.tips/documents/rodno-ogledalo-medija-u-crnoj-gori-unorgme-ogledalo-medija-u-projekat-finansira.html>

MUŠKARCI I ŽENE U VIJESTIMA – ekspertkinje/eksperti (%)



Grafikon 2: istraživanje "Rodno ogledalo medija u Crnoj Gori", 2016.

MUŠKARCI I ŽENE U VIJESTIMA – izvori (%)



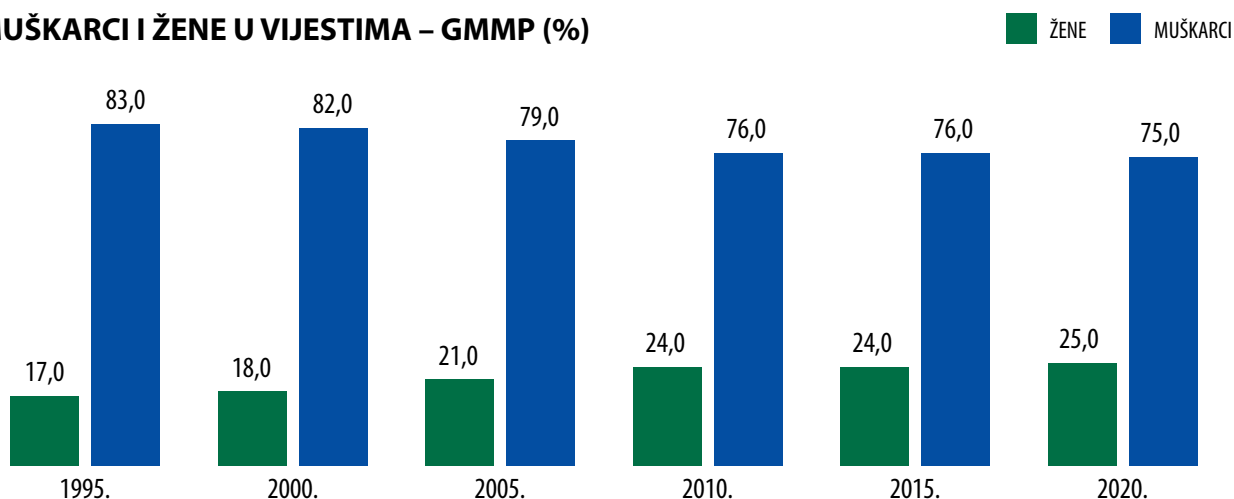
Grafikon 3: istraživanje "Rodno ogledalo medija u Crnoj Gori", 2016.

U istraživanju GMMP-a iz 2020. godine navodi se da su mediji danas na pola puta da ostvare paritet između žena i muškaraca koji se pojavljuju u medijima.⁶ **Konstatuje se da ako stvari ostanu iste kao do sad, biće potrebno još najmanje 67 godina kako bi se zatvorio prosječan jaz u rodnoj ravnopravnosti u medijima.** Signalizira se dosljednost u sporom kumulativnom tempu promjena tokom vremena, i dodaje da potpuna rodna ravnopravnost u brojkama nije dovoljna bez poboljšanja kvaliteta novinarstva iz rodne perspektive, koje prije svega podrazumijeva pravično i uravnoteženo prikazivanje muškaraca i žena.

⁶ https://whomakesthenews.org/wp-content/uploads/2021/07/GMMP2020.ENG_FINAL20210713.pdf

Prema ovom istraživanju, **prije 25 godina, samo 17% žena bile su izvori i subjekti u vijestima** – osobe koje govore ili o kojima se govori. **2020. godine taj procenat bio je 25% žena u svim medijskim sadržajima**, i predstavlja spori napredak, što i dalje nije dovoljno da se premosti jaz među polovima i da se značajnije poveća broj žena u medijskim sadržajima.

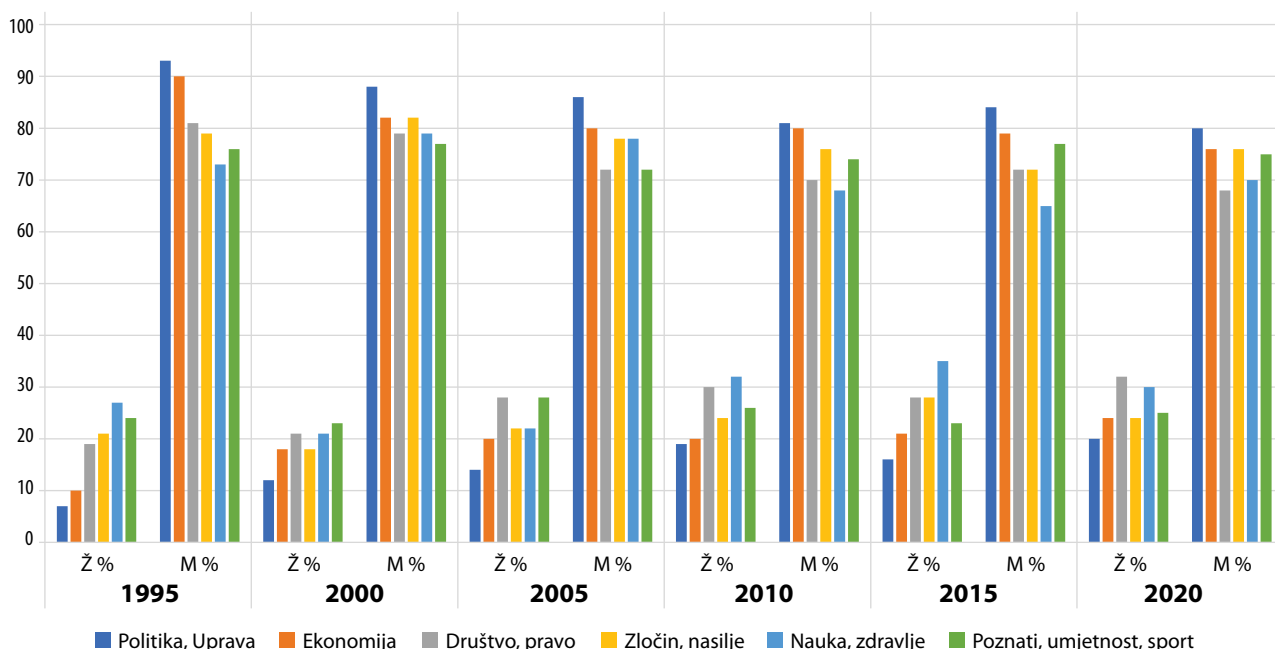
MUŠKARCI I ŽENE U VIJESTIMA – GMMP (%)



Grafikon 4: istraživanje "Global Media Monitoring Project", 2020.

Istovremeno, podaci o rodnom paritetu i zastupljenosti žena u pojedinim oblastima i rubrikama u medijima od politike, preko ekonomije, do umjetnosti i sporta, u prethodnih 25 godina pokazuju određeni rast procenta žena koje su pojavljuju u vijestima, pokazuju podaci iz GMMP istraživanja.

Interesantan je i podatak da se **procenat ekspertkinja u svim medijskim sadržajima u posljednjih 15 godina** (prati se od 2010. godine) **povećao sa 17% na 24 %**.



Grafikon 5: istraživanje "Global Media Monitoring Project", 2020.

4. NALAZI ISTRAŽIVANJA

4.1 Proporcije žena i muškaraca koji su subjekti i izvori u cjelokupnom medijskom sadržaju kao i u pojedinačnim oblastima

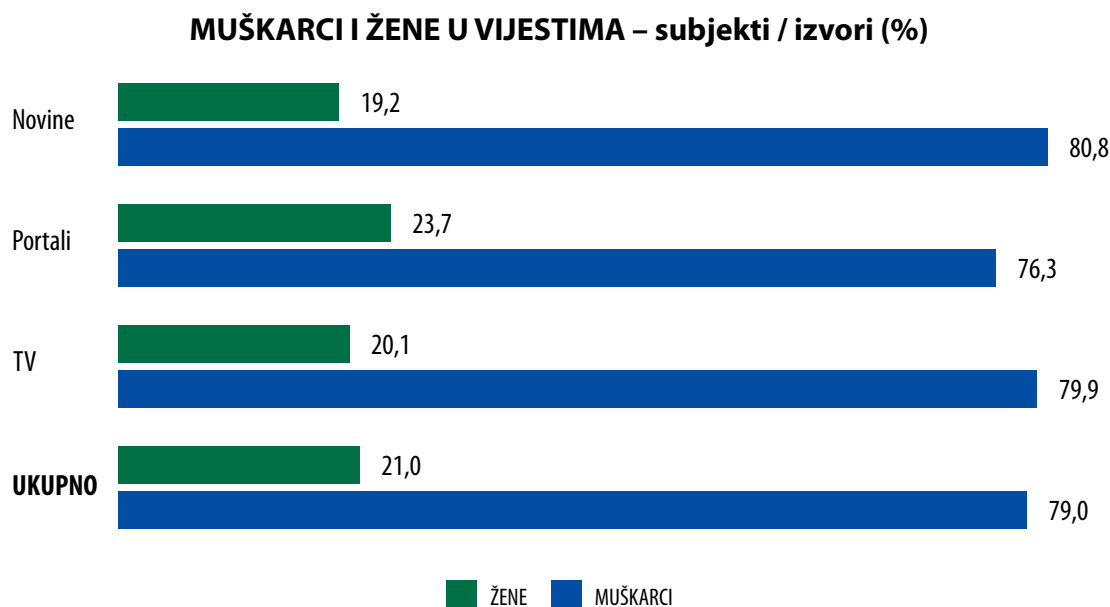
U istraživanju je posmatran cjelokupan medijski sadržaj u kojem se pojavljuju žene i muškarci kao subjekti – oni o kojima se govori, i kao izvori – oni koji govore, čije se riječi prenose.

U obzir su uzeti svi muškarci i sve žene koji se pojavljuju u svim oblastima/rubrikama u medijima i dobijen je najvažniji podatak – žene su bile samo 21 % osoba koje su se pojavljivale u sadržajima crnogorskih medija kao one koje su govorile, o kojima se čitalo ili su bile viđene u vijestima iz novina, na televiziji i na portalima.

Ovaj procenat niži je 4% u odnosu na svjetski prosjek prisustva žena u medijima, a koji prema podacima iz GMMP-a, iznosi 25%.

Ako se uporede podaci iz istraživanja “Rodno ogledalo medija u Crnoj Gori” iz 2016. godine, **može se zaključiti da se stanje nije mnogo promijenilo jer je sadašnja vidljivost žena samo oko pola procenta veća nego prije 6 godina – 20,6% i iznosi 21 %.**

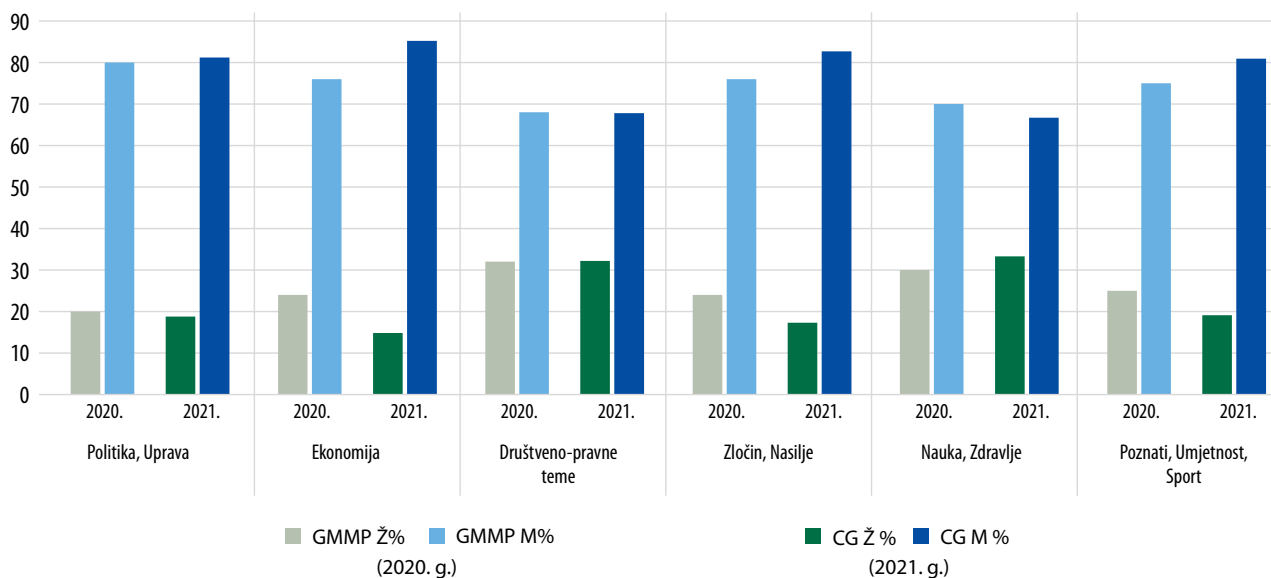
Za 6 godina vidljivost žena u medijima se povećala za samo pola procenta.



Grafikon 6: istraživanje “Rodno ogledalo medija u Crnoj Gori”, 2021.

Iako smo ispod svjetskog prosjeka po zastupljenosti žena u cjelokupnom medijskom sadržaju, ipak se u domaćim prilikama bilježi napredak u oblasti politike za oko 4,5 % u odnosu na 2016. godinu. To ukazuje na **povećanje broja žena u Crnoj Gori koje se pojavljuju i govore u sferi politike – sa 14,2 % procenat je povećan na 18,8 %**. Rezultati su nam lošiji od svjetskog prosjeka u oblastima politika, ekonomija, zločin/nasilje i poznati/umjetnost i mediji/sport, dok nešto bolje procenat od onih na svjetskom nivou bilježimo u oblastima društvo/pravo i nauka/zdravlje.

ŽENE I MUŠKARCI U VIJESTIMA/PO OBLASTIMA - subjekti/izvori



Grafikon 7: uporedni prikaz podataka iz istraživanja "Rodno ogledalo medija u Crnoj Gori" 2021. i "Global Media Monitoring Project" 2020.

U vijestima iz ekonomije žene u Crnoj Gori 9% manje zastupljene u odnosu na svjetski prosjek.

Ukoliko se izdvoji sport kao posebna rubrika u medijima, podaci pokazuju da je tu ubjedljivo najmanje prisustvo žena gledajući sve medijske sadržaje i iznosi **samo 12,4%**.

U vijestima iz ekonomije žena je manje od 15%, što je najveći zaostatak za svjetskim prosjekom od čak 9 procentnih poena, a svjedoči o tome da su žene najmanje prisutne u sferi koja se odnosi na poslovanje i novac u kojima se ogleda njihova ekonomska (ne) moć. Posjedovanje imovine, preduzetništvo i uključivanje na tržište rada, jednake zarade za rad jednake vrijednosti kao i više žena na rukovodećim pozicijama u kompanijama, obezbjeđuju ekonomsku nezavisnost žena kao jedan od najvažnijih preduslova za ostvarivanje rodne ravnopravnosti, što se u Crnoj Gori pokazuje kao još uvijek

nedostižni cilj. Slika žena u medijima u oblasti ekonomije samo je odraz realnog stanja na terenu i podataka koji su sadržani u Predlogu Strategije razvoja ženskog preduzetništva 2021 – 2024.⁷

Neki od pokazatelja su da je 2021. godine bilo 22,8% žena koje su vlasnice MMSP (mikro, mala i srednja preduzeća), dok se istovremeno bilježi niži nivo zaposlenosti, zarada i značajno manja zastupljenost žena u upravljačkim strukturama kompanija od muškaraca. Navodi se i podatak da je na čelu upravnih odbora u kompanijama 2017. godine bilo 10% žena.

⁷ <https://www.gov.me/dokumenta/661964e5-cf3e-4a6b-9250-2a5fedbc2d9c>

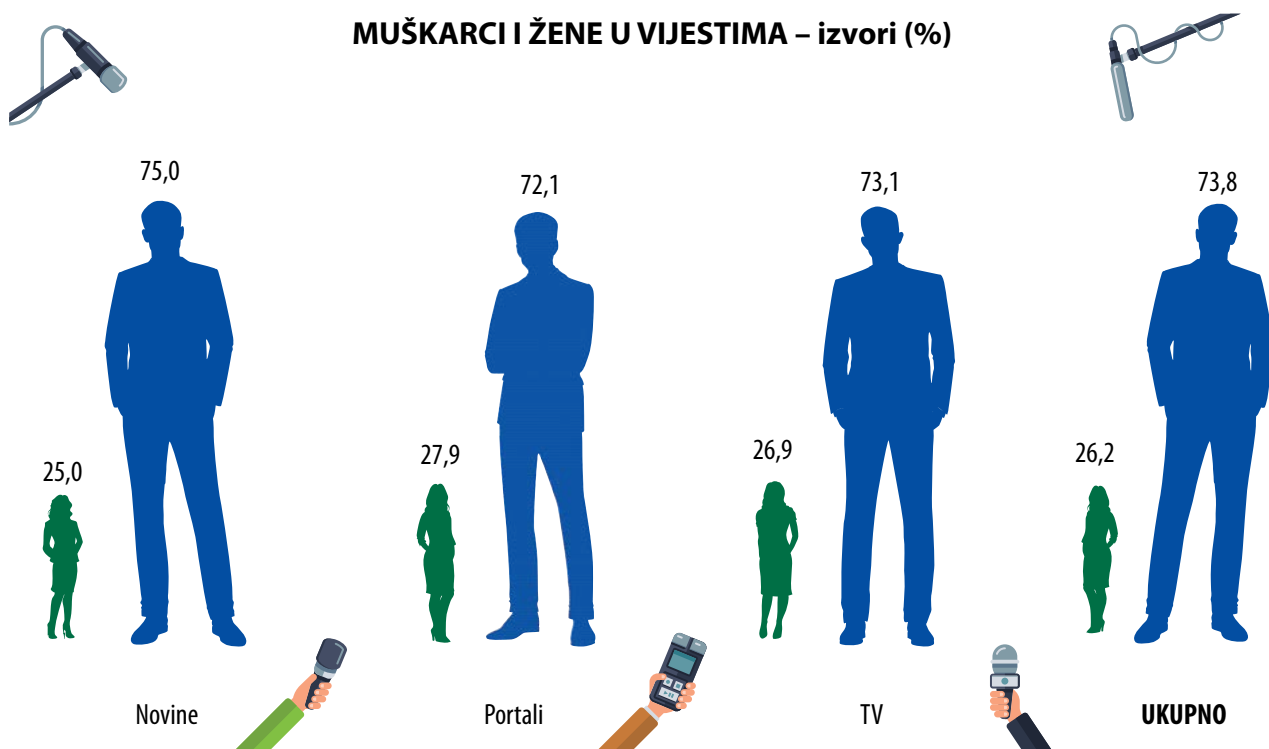
Slaba zastupljenost žena u vijestima iz politike, takođe, je odraz opredijeljenosti političkih partija da zadovolje samo minimum zakonske obaveze da na izbornim listama bude najmanje 30% kandidatkinja odnosno da u svaka četiri mjesta jedno pripadne ženi. Istovremeno nema žena na ključnim mjestima odlučivanja u državi (predsjednik/ca Države, Vlade i Parlamenta), nema ih na čelu partija, ispod 30% ih je u poslaničkim klupama a samo četiri su ministarke od ukupno 12 ministarstava u Vladi koja je izabrana 4. decembra 2020. godine.

Slično je i sa vijestima iz sporta gdje preovlađuje izvještavanje o muškarcima sportistima i muškim sportskim kolektivima. No, sve to ne treba da opredijeli medije da se u svojim ekonomskim, političkim ili sportskim pričama rukovode isključivo realnim stanjem u ovim oblastima i tako ograniče medijski prostor ženama, već bi trebalo da proaktivno djeluju i omoguće da se više čuju ženski glasovi, stavovi i perspektive kako bi doprinijeli jačanju rodne ravnopravnosti i bili glavni nosioci promjena u našem društvu.

4.2 Proporcije žena i muškaraca koji su izvori u cjelokupnom medijskom sadržaju kao i u pojedinačnim oblastima

Žene koje govore u medijima čine nešto više od ¼ izvora koje biraju mediji kako bi informisali gledaoce/teljke i čitaoce/teljke, što svjedoči o kontinuiranom postojanju rodnog jaza u izvještavanju. **Procenat zastupljenosti žena kao izvora iznosi 26,2 %, dok je muškaraca čak 73,8%**. Nešto manji procenat (24%) zabilježen je u istraživanju prije 6 godina u kojem su posmatrani ženski glasovi samo u oblastima politike i društva.

I pored blagog porasta, jasno je da su žene i dalje relativno nevidljive u medijskim vijestima, iako čine više od polovine stanovništva, a mediji mnogo češće pozivaju muškarce kao sagovornike. Žene su kao i ranije najprisutnije u tzv. "mekim vijestima" o pitanjima zdravlja, obrazovanja, umjetnosti, zabave, dok se muški glasovi mnogo češće pojavljuju u člancima o politici, biznisu i sportu.

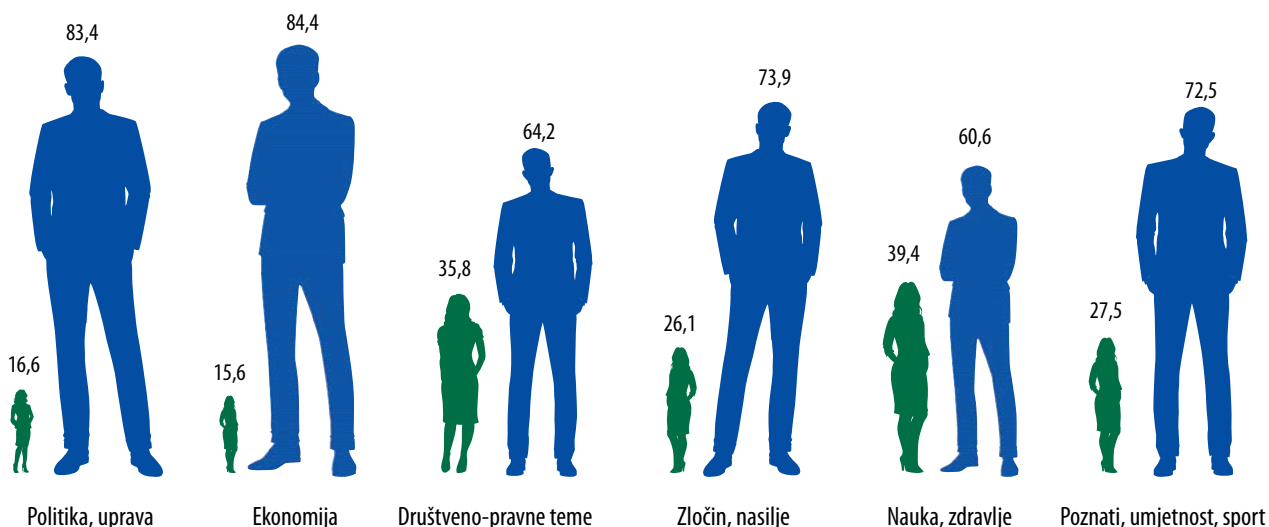


Grafikon 8: Istraživanje "Rodno ogledalo medija u Crnoj Gori", 2021.

Upoređujući odnos muškaraca i žena kao izvora, može se uočiti nešto bolja proporcija u odnosu na ukupno prisustvo žena u medijskim sadržajima. Kad novinari/ke biraju sagovornike/ce za svoje priče, ili kad izvještavaju sa događaja, nešto više pažnje obraćaju na to da potraže sagovornice nego što će ih pomenuti kao subjekte u vijestima. Žene najviše govore u oblastima zdravlje/nauka 39,4 %, društveno-pravnih tema 35,8% (u koje spada i obrazovanje) te 26,1% u oblastima zločin/nasilje i poznati/umjetnost/sport 27,5%.

Riječi i stavovi žena najmanje se čuju u oblasti ekonomije, samo 15,6 % i politike 16,6 %. I dalje ostaje ogroman jaz u ovim oblastima gdje žene govore 5 puta manje od muškaraca. Sa druge strane, ukoliko se posmatraju ženski glasovi samo u oblasti poznati/umjetnost, bez sporta, podaci pokazuju da žene u ovoj oblasti govore 41,5 %.

MUŠKARCI I ŽENE U VIJESTIMA / PO OBLASTIMA – izvori (%)



Grafikon 9: Istraživanje "Rodno ogledalo medija u Crnoj Gori", 2021.

Žene najmanje govore o politici, ekonomiji i sportu.

Evidentno je da **žene najmanje govore u oblastima ekonomije i politike u kojima je koncentrisana najveća moć, uticaj i kapital, i u kojima je neuporedivo veći medijski prostor dat muškarcima i njihovim stavovima.** No, nisko prisustvo ženskih glasova bilježi se i u oblasti sporta, nešto manje od 17%, ako se posmatra pojedinačno, izuzimajući poznate i umjetnost.

Podatak da žene češće govore o zdravlju pokazuje da se smanjuje rodni jaz u izvještavanju o ovim temama zbog pojave pandemije COVID-19 kad se mnogo više pažnje posvećuje pokrivanju prostora zdravstvene zaštite.

Žene su tako dobile priliku da češće budu sagovornice u ovim vijestima, a mediji su predstavili pespektive i odražavali stvarnost mnogo šireg dijela publike. Do sličnih nalaza došla su i istraživanja u drugim zemljama koja su sprovedena u posljednje dvije godine. No, to istovremeno ukazuje i na održavanje rodni stereotipa da su žene njegovateljice a muškarci lideri. **Pandemija je zapravo ponovo apostrofirala svođenje žena u arene u kojima dominiraju od ranije (zdravstvena zaštita, obrazovanje, briga o djeci), a to može imati dugoročne negativne posljedice kojima se rodni stereotipi još više učvršćuju.** Osim očigledne potrebe za više pravičnosti u izvještavanju, naglašene su rodne razlike i propuštena je prilika da se one prepoznaju i smanjuju.

Žene su najveća diskriminisana grupa u Crnoj Gori jer čine više od polovine stanovništva, a višestruku diskriminaciju trpe žene iz manjinskih grupa, žene sa invaliditetom, žene iz ruralnih područja, Romkinje i Egipćanke, pripadnice LGBTIQ zajednice, migrantkinje, o čemu svjedoči i njihovo skoro potpuno odsustvo iz medija. Nezainteresovanost medija za njihove probleme i perspektivu, pojačava diskriminaciju ovih marginalizovanih grupa kojima je javni prostor gotovo nedostupan.

O razlozima manjeg broja žena kao izvora, nema zvaničnih istraživanja, ali u razgovorima sa novinarima i novinarkama preovlađuje stav da je malo žena u tzv. "muškim" oblastima o kojima izvještavaju kao što su politika, ekonomija, bezbjednost, da one nijesu prepoznate kao dovoljno iskusne i istaknute, da ponekad odbijaju da se pojave u medijima i da traženje ženskih glasova iziskuje povećan napor i vrijeme koje često nedostaje. Međutim, postavlja se pitanje koliko se patrijarhalni stavovi i rodni stereotipi autora/ki priča reflektuju kroz davanje prednosti muškarcima kao sagovornicima jer se ženama ne vjeruje dovoljno ili se smatraju manje kompetentnim. Sve to ne mogu biti dovoljni razlozi da se žene isključe iz medijskih priča, pa je jedno od efikasnih rješenja da se napravi baza podataka ekspertkinja, analitičarki i komentatorki u različitim oblastima i tako novinarima/kama olakša pozivanje žena kao sagovornica.

4.3 Funkcija izvora u vijestima u štampi, TV-u i na portalima

Ovaj indikator daje pregled proporcija žena i muškaraca koji su eksperti/kinje-komantatori/ke, portparoli/ke i vox populi koji se pojavljuju u pričama u novinama, na portalima i u informativnom programu na televizijama. Mediji mogu uticati na izbor građana/ki koji će biti izvori u tekstovima/prilozima, a posebno stručnjaka/kinja, što je jedan od osnovnih pokazatelja podsticanja rodne ravnopravnosti. Ekspertske ženske glasove u sadržajima i odluka novinara/ki da im sagovornice budu žene, pokazatelj su njihove posvećenosti da proaktivno doprinesu rodnoj ravnopravnosti i postizanju jednakosti u društvu.



Ilustracija: Žene su najveća diskriminisana grupa u Crnoj Gori.



Ilustracija: Novinari tvrde da traženje ženskih glasova iziskuje povećan napor i vrijeme.



Ilustracija: Nisko prisustvo ženskih glasova bilježi se i u oblasti sporta, sa svega nešto manje od 17%.

Manje od trećine žena su sagovornice medija kao stručnjakinje.

U pet posmatranih dana, manje od trećine žena ili 31,2% bile su sagovornice medija kao stručnjakinje u svih šest oblasti⁸ u odnosu na više od dvije trećine muškaraca stručnjaka (68,8 %).

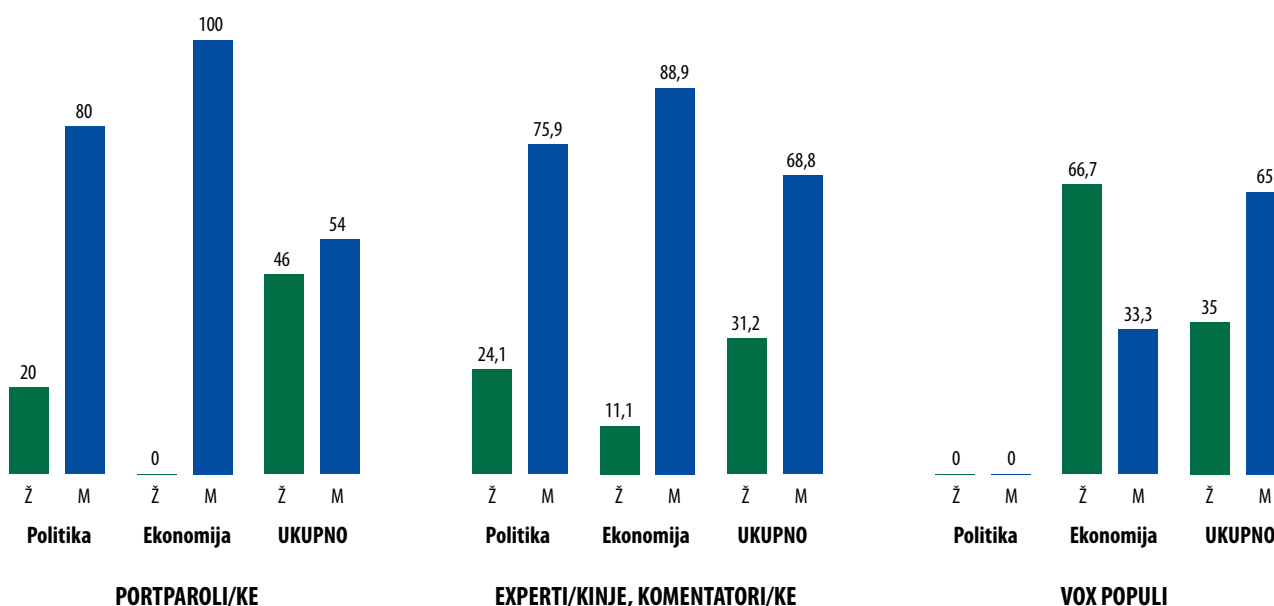
Istraživanje ponovo stavlja akcenat na oblasti politike i ekonomije u kojima se ponovo bilježi deficit ekspertkinja/komentatorki i može se reći da u ovim sferama i dalje preovlađuju muškarci.

Mali pomak od oko 2% zabilježen je u oblasti politike gdje je prije 6 godina bilo 21,8% stručnjakinja dok ih je ove godine 24,1%. Posebno brine oblast ekonomije u kojoj je od 10 ekspertskih izvjava, samo jedna koj predstavlja ženski glas (11,1 %).

Istovremeno, žene su većina onih koji govore kao vox populi budući da se tradicionalno u ovim temama npr. o aktuelnim poskupljenjima i opadanju kupovne moći traži mišljenje domaćica koje vode brigu o porodici.

Funkcija subjekata i izvora u vijestima u štampi, TV-u i na portalima

■ ŽENE ■ MUŠKARCI



Grafikon 10: Istraživanje "Rodno ogledalo medija u Crnoj Gori", 2021.

Prema svjetskom prosjeku iz GMMP-a, procenat ekspertkinja iznosi 24 %. **Crna Gora ima bolji procenat od toga i sličan je pojedinim razvijenim zemljama kao što su Kanada (35 %), Irska (31 %) ili Novi Zeland (34 %).** Očito je da je ženska ekspertiza u oblastima društva, prava i zdravlja prisutnija u crnogorskim medijima i dopunjava nedostatak stručnjakinja u vijestima iz sfere politike i ekonomije.

To potvrđuje tezu da veća prisutnost zaposlenih žena koja iznosi više od 70% u obrazovanju, zdravstvu i pravosuđu, češće opredjeljuje medije da ih zovu kao sagovornice. Tako se situacija iz realnog života koja odražava preovlađujuće prisustvo žena u pojedinim oblastima, prenosi na formiranje slike žena u medijima, prije svega u odnosu na njihovu zastupljenost kao izvora odnosno stručnjakinja, komentatorki i analitičarki.

⁸ Oblasti: politika i uprava; ekonomija; društveno-pravne teme; zločin i nasilje; nauka i zdravlje; poznati/umjetnost i mediji/sport



Ilustracija: Udio žena koje su u vijestima prikazane kao žrtve iznosi 94,8%.

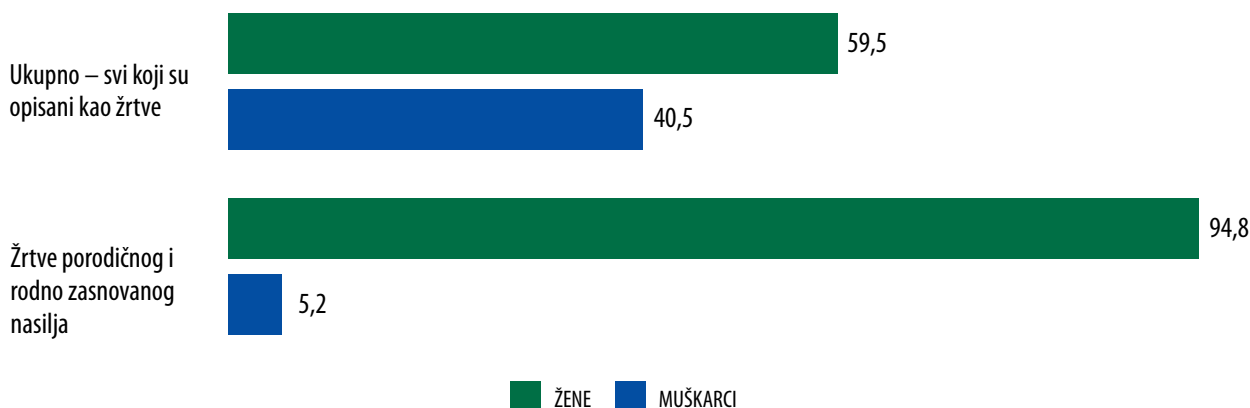
4.4 Subjekti i izvori u novinskim, televizijskim i vijestima na portalima opisani kao žrtve

Jedan od indikatora koji je mjeran u istraživanju je i proporcija muškaraca i žena kao žrtava nasilja, kriminala, prirodnih katastrofa i nesreća. Rezultati GMMP-a ukazuju da se broj žena koje su u vijestima prikazane ili koje govore kao žrtve godinama smanjivao dok je broj muškaraca rastao, te da danas razlika među polovima nije velika. Slično pokazuju podaci i iz ovog istraživanja – žene čine 59,5% žrtava. Sasvim je vjerovatno da je njihov broj nešto veći od očekivanog u uobičajenim okolnostima, jer se u posmatranom periodu desilo nekoliko slučajeva rodno zasnovanog nasilja i femicida, kad mediji posvećuju povećanu pažnju ovim temama.

Nasilje dominira među rodno zasnovanim temama u medijima

No, ako se posmatra samo porodično i rodno zasnovano nasilje, udio žena koje su u vijestima prikazane kao žrtve iznosi 94,8 %, i neuporedivo je veći od udjela žrtava koje su muškog pola. To još jednom potvrđuje da su upravo žene u najvećem broju slučajeva žrtve rodno zasnovanog nasilja. Ogromna procentualna razlika između žena i muškaraca koji se u medijima pojavljuju kao žrtve svih vrsta nasilja, kriminala, katastrofa i nesreća sa jedne strane, i žrtava rodno zasnovanog nasilja sa druge strane, ukazuje na pogubnost patrijarhata za žene za njihovo zdravlje i život, te ukazuje na odsustvo promjene patrijarhalne matrice ponašanja i još uvijek aktuelnu normalizaciju nasilja prema ženama.

Subjekti i izvori u vijestima u štampi, TV-u i na portalima opisani kao žrtve



Grafikon 11: Istraživanje "Rodno ogledalo medija u Crnoj Gori", 2021.



Ilustracija: Mali je broj analitičkih priča o rodno zasnovanom nasilju, seksualnom nasilju nad ženama i femicidu, koji se najčešće stavljaju u kontekst individualnog, a ne društvenog problema.

4.5 Priče koje dovode u pitanje rodne stereotipe, naglašavaju pitanja ravnopravnosti ili rodne nejednakosti, pozivaju se na zakonodavstvo ili politiku koja promoviše rodnu ravnopravnost i ljudska prava, ili govore o rodno zasnovanom nasilju nad ženama

Od ukupno **1483 teksta/priloga u novinama, na televiziji i na portalima samo 26 bilo je posvećeno temama u oblasti rodne ravnopravnosti** dok ostatak sadržaja nije imao rodnu komponentu. U danima koji su posmatrani dogodio se femicid što je izazvalo pažnju medija i ukazuje na povećanje broja tekstova i priloga o nasilju nad ženama, za razliku od dana kad mediji ne izvještavaju o takvim zločinima.

Iako su se mediji fokusirali na to pitanje, **procenat priča o rodnim pitanjima iznosi samo 1,7% od ukupnog medijskog sadržaja u posmatranim danima**. Prosjek od 2 do 5% tekstova o rodnoj ravnopravnosti koji se, prema GMMP-u, odnose na medijske sadržaje u pojedinim evropskim zemljama, za Crnu Goru je za sad nedostižan iako se moglo očekivati da će zbog izvještavanja o zločinu ovaj procenat biti viši.

Brojke, takođe, dosta govore i o načinu na koji se pristupalo temama iz ove oblasti. **Samo dva teksta/priloga urađeni su kao analitičke priče što je 0,1 % od ukupnog broja svih priča u medijima**. Istovremeno, nijedan tekst/prilog ne dovodi u pitanje rodne stereotipe, dok se 19 vijesti/izvještaja ili 1,3 % posmatranog medijskog sadržaja odnosi na teme o rodno zasnovanom nasilju.

Posmatrani medijski sadržaj Ukupno 1483 priče	Priče o rodnoj ravnopravnosti	Ostale priče u medijskom sadržaju koje nemaju rodni aspekt
Sve priče o rodnoj ravnopravnosti: suočavanje s rodnim stereotipima, o nejednakosti, rodno zasnovanom nasilju...	1,7 % (26)	98,3 % (1457)
Suočavanje s rodnim stereotipima	0 % (0)	100 % (1483)
Rodno zasnovano nasilje	1,3 % (19)	98,7 % (1464)
Analitičke priče o rodnim temama	0,1 % (2)	99,9 % (1481)

Tabela 1: Istraživanje "Rodno ogledalo medija u Crnoj Gori", 2021.

Još jednom se potvrđuje da primjena rodnog aspekta u različitim pričama odnosno tema rodne ravnopravnosti nije interesantna medijima koji nedovoljno prepoznaju njenu važnost kao ključnog faktora za razvoj demokratskih društava. Crnogorskim medijima i dalje nedostaje rodna perspektiva i rodna senzibilisanost u izvještavanju, naročito o rodno zasnovanom nasilju, a neke od najvažnijih karakteristika su:

- Mediji **ne izvještavaju o rodno zasnovanom nasilju u kontekstu ljudskih prava** i njihovom povređivanju. Nasilje nad ženama uvijek treba predstavljati u kontekstu ljudskih prava na siguran i slobodan život i odgovornosti institucija za javnu politiku “nulte” tolerancije svake vrste nasilja.
- **Mali je broj analitičkih priča o rodno zasnovanom nasilju, seksualnom nasilju nad ženama i femicidu uz dublje istraživanje problema**, preispitivanje postupanja i odgovornosti državnih organa čija je obaveza da zaštite žrtvu i spriječe nasilje i zločine. Potrebno je povećati broj analitičkih priča i tragati za potpunim, tačnim i cjelovitim informacijama, i stavljati ih u pravilan kontekst. Činjenično korektno izvještavanje i analitički tekstovi predstavljaju ključni način unošenja rodnog aspekta u izvještavanje medija o nasilju nad ženama.
- Ove **teme stavljaju se uglavnom u kontekst individualnog a ne društvenog/strukturalnog problema u kojem se odnosi muškaraca i žena sagledavaju u ukupnom društvenom kontekstu**. O rodno zasnovanom nasilju mediji **izvještavaju situaciono tretirajući slučajeve nasilja kao izolovane, pojedinačne slučajeve, a priče su smještene u rubrici crna hronika**. Interesovanje za izvještavanje počinje tek kad se dogodi nasilje ili femicid, a prestaje uglavnom nakon nekoliko dana.
- **Novinarska etika i odgovornost u izvještavanju često izostaju**, krši se pravo na privatnost čime se **žrtva stigmatizuje i ponovo viktimizuje** bez obzira na to što su ponekad motivi usmjereni na to da se skrene pažnja javnosti na nasilje i stvari pokušaju mijenjati na bolje. **U posmatranom periodu bilo je više tekstova u kojima su otkriveni svi podaci i identitet žrtve u cilju, kako mediji vjeruju, da se podstakne javnost da reaguje a državni organi počnu da rade svoj posao**. Iako se njihova namjera ne dovodi u pitanje, ukoliko ne postoji saglasnost žrtve ili njene porodice, takav način izvještavanja nije u skladu sa etičkim normama niti predstavlja rodno senzibilisano i rodno odgovorno novinarstvo. Takođe, u situacijama kad mediji ne otkrivaju identitet žrtve i osumnjičenog počinioca već koriste inicijale, to automatski ne znači da je privatnost zaštićena. Tokom izvještavanja često se navode detalji iz porodičnog života koji ukazuju na njihove identitete, što je lako zaključiti u malim sredinama.

U medijima nema priča o suočavanju s rodnim stereotipima.



Ilustracija: Tematske emisije sa isključivo muškim i ženskim sagovornicima shodno temama koje obrađuju.



Ilustracija: Za senzacionalizam i seksizam u medijskim sadržajima nema opravdanja

Neetičnost i neodgovornost često u medijskom izvještavanju.

- **Izveštavanje o nasilju nad ženama ponekad je senzacionalističko i tabloidno radi povećanja čitanosti i gledanosti**, čemu pribjegavaju čak i tradicionalni mediji. Opisuju se krvavi detalji zločina, banalizuje se nasilje i prenaplašeno izvještava o tome. Dešava se i da novinari/ke kroz izvještavanje reflektuju sopstvene stavove, mišljenja i predrasude o nasilju nad ženama.

- U tekstovima se često navode stereotipni uzroci nasilja – **droga, alkohol, ratna prošlost a nasilnik karakteriše kao “dobar”, “miran” komšija koji “voli da pomaže”**. Izvori tih informacija obično su rođaci, prijatelji, komšije i na taj način se relativizuje nasilje, umanjuju se njegove posljedice, a nasilnik opravdava. No, i pored toga, oni nekada mogu biti jedini svjedoci da se nasilje događalo.

- **Krivica za nasilje često se prebacuje na žrtvu** tako što se u medijskim sadržajima komentariše i preispituje njeno ponašanje, te se implicira da je ona svojim postupcima izazvala ili isprovocirala nasilje ili pak nije ništa učinila ili nije dovoljno učinila da se zaštiti – traži se “greška” u ponašanju žrtve.

- **Problem nasilja nad ženama se minimizira** i dovodi u istu ravan sa nasiljem nad muškarcima. Na taj način mediji poručuju da su u sveukupnom društvenom kontekstu i muškarci i žene jednako agresivni, da su jednako skloni nasilju odnosno da imaju jednake društvene pozicije i fizičku moć, a samim tim i jednaku ili sličnu odgovornost za nasilje. Koliko je ovo neprihvatljiv način izvještavanja govori i podatak koji je ranije pomenut da žene čine 94,8% žrtava porodičnog i rodno zasnovanog nasilja koje se pojavljuju u medijima.

- **Mediji uglavnom izvještavaju o fizičkom i seksualnom nasilju nad ženama, dok se psihičko i ekonomsko nasilje gotovo uopšte ne pominju.** Važno je da mediji prepoznaju sve vrste i oblike rodno zasnovanog nasilja i da otvore prostor za one teme koje su zanemarene, i o kojima će ne samo informisati već i edukovati javnost.

Kad je riječ o izvještavanju medija o temama iz različitih oblasti, izdvajaju se sljedeće karakteristike u odnosu na primjenu rodne komponente:

- **Mali je broj analitičkih tekstova u kojima se preispituju rodni stereotipi i rodne uloge**, te ukazuje na nejednakosti sa kojima se žene suočavaju. Nema medijskog pristupa ovim problemima sa sistemskog i strukturalnog aspekta, ne preispituju se kulturološke norme, sistemska rješenja, primjena regulative i politika, postupanje institucija i rezultati njihovog rada.

Problem nasilja nad ženama se minimizira, a žene dodatno viktimizuju.

- **Odsustvo proaktivnosti kod medija da samonicijativno otvore teme o rodnoj ravnopravnosti, unesu rodni aspekt, promovišu i podstiču rodnu ravnopravnost u kontekstu ljudskih prava.** Uglavnom se izvještava sa događaja na koji su pozvani, a koje organizuju državni organi, međunarodne organizacije i nevladin sektor kad sprovode akcije, kampanje ili projekte.
- **Primjena rodno osjetljivog jezika je nedosljedna.**
- Može se rezimirati da **u crnogorskim medijima još ne postoji dovoljno razvijena svijest o važnosti podsticanja i promovisanja rodne ravnopravnosti** kako je to predviđeno preporukama u mnogim međunarodnim dokumentima ali i domaćom regulativom. Teme kojima se dovode u pitanje rodni stereotipi ili se jasno ukazuje na rodne nejednakosti su zanemarene, a analitički pristup je rijetkost što upućuje na zaključak da situaciono i ponekad senzacionalističko izvještavanje o pojedinačnim slučajevima koje je primjereno tabloidnim medijima a koje zanemaruje ili zamagljuje obradu ovih tema kao društvenog problema, nedovoljno utiče na sistemske i strukturalne promjene u društvu, kao i na promjenu svijesti kod građanki i građana.



Ilustracija: Mediji najčešće kroz ovakve i slične fotografije dvostruko viktimizuju žrtve nasilja.

4.6 Teme o kojima žene najviše govore u vijestima u novinama, na TV-u i portalima

Posmatranjem sadržaja u deset crnogorskih medija tokom pet dana, utvrđeno je o kojim temama žene najviše govore, što je u saglasnosti sa statističkim podacima iz istraživanja ali i sa dosadašnjim nalazima u mnogim međunarodnim i domaćim analizama i istraživanjima. U skladu s tim, teme o kojima žene najviše govore su:

- medicina, zdravlje, zdravstvena zaštita, vakcinacija protiv koronavirusa i mjere zaštite, posljedice po fizičko i mentalno zdravlje;
- takmičenja ljepote, moda, estetska hirurgija, kozmetika, savjeti za bolji izgled i mršavljenje;
- obrazovanje, funkcionisanje obrazovnih ustanova, porodični odnosi i briga o djeci;
- priče o društvenim i pravnim pitanjima – socijalna i dječja zaštita, prostorno planiranje, turizam, digitalizacija, ljudska prava;
- kultura, umjetnost, pozorište, knjige, zabava, poznate osobe.



Žene najčešće govore o zdravlju, obrazovanju, modi, kozmetici i djeci



Rodne razlike u izvještavanju odražavaju se i u temama o kojima žene najviše govore. Može se reći da muški i ženski glasovi o određenim pitanjima simbolizuju vrijednost koja se pridaje njihovim mišljenjima, a na osnovu rodnog identiteta.

U skladu s tim, **češće imamo žene koje govore u tradicionalno "ženskim" oblastima zdravlja, obrazovanja, brige o djeci i zabave što odgovara patrijarhalnim normama, obrascima i stereotipima koje novinari/ke reflektuju i kroz izbor sagovornika/ca u ovim sferama.**

I pored ozbiljnih nastojanja prethodnih godina da se rodna komponenta uvede u izvještavanje medija i rodne medijski sadržaji, stanje u društvu kao i slika žena u medijima nije se mnogo promijenila. Čak nasuprot, primjećuju se trendovi repatrijarhalizacije i retraditionalizacije društva u kojem počinje da se govori o ukidanju prava na abortus i uvođenju vjeronauke u javne škole.

Zato i ne čudi što je predstavljanje žena u medijima i dalje stereotipno, dok se istovremeno bilježi nedovoljno prisustvo njihovih glasova naročito u najuticajnijim oblastima kao što su politika i ekonomija.

4.7 Teme o kojima žene najmanje govore u vijestima u novinama, na TV-u i portalima

Pitanja o kojima žene najmanje govore spadaju u oblast politike, ekonomije i sporta, što su tradicionalno teme u kojima je prisustvo žena i dalje rijetko u odnosu na muškarce. To nam potvrđuju i podaci da u pregovaračkim timovima o formiranju 42.

Vlade Crne Gore premijera Zdravka Krivokapića nije bilo žena, a da se o bezbjednosnim izazovima, osim rijetkog pominjanja ministarke odbrane, ženski glasovi uopšte nijesu mogli čuti.

Budući da ni u ranijim pregovorima za formiranje prethodnih vlada nije bilo žena u pregovaračkim timovima, trendovi ostaju isti - politika i ekonomija za sad ostaju skoro neosvojive tvrđave za ženske glasove, ali i za žene liderke, izuzimajući sporadične slučajeve.

U skladu s tim, teme o kojima žene najmanje govore u medijima su:

- pitanja unutrašnje politike koja se odnose na rekonstrukciju Vlade, odnos crkve i države, nacionalna i vjerska pitanja, radikalizacija i ekstremizam, zatim regionalna i međunarodna politika, odnosi sa drugim zemljama, stabilnost, negativni uticaji iz različitih država;
- bezbjednosna pitanja vezana za Vladu, ANB, Specijalno državno tužilaštvo, skupštinski Odbor za bezbjednost i odbranu;
- ekonomske politike, strategije, finansije, energetika;
- borba protiv organizovanog kriminala i korupcije;
- sport, događaji, treninzi, transferi, sportisti/kinje.

Iako se mediji često pravdaju da nema dovoljno ekspertkinja u tzv. "muškim" oblastima i temama, i da je to razlog malog broja sagovornica, postoje brojne inicijative da se pronađu žene koje imaju stručno mišljenje o ovim pitanjima. **U mnogom redakcijama inostranih medija radi se na formiranju imenika žena koje su stručnjakinje u određenim oblastima, a koje bi novinari i novinarka mogli koristiti u izradi tekstova i priloga.** Medijske organizacije ulažu značajne napore da diverzifikuju grupe eksepata/kinja po različitim pitanjima i tako dodijele ženama i njihovom mišljenju jednaku važnost i vrijednost kao muškarcima.



Ilustracija: Birajući sagovornike na određene teme, poput bezbjednosti i antikorupcije, mediji doprinose pojačavanju uvjerenja da su određene teme rezervisane za muškarce.

**Bezbjednost, religija
i finansije rezervisani
isključivo za muškarce.**



5. KVALITATIVNA ANALIZA MEDIJSKOG SADRŽAJA / STUDIJE SLUČAJA

U medijima je teško naći primjere rodno osjetljivog novinarstva.

U kvalitativnoj analizi fokus je stavljen na medijske sadržaje koji su izazvali najveću pažnju javnosti prethodnih mjeseci, i predstavljaju najteže oblike rodno zasnovanog nasilja koje se u pojedinim slučajevima okončalo femicidom.

Izabrani su, takođe, i primjeri izvještavanja o ženama u politici, ekonomiji i sportu kako bi bile obuhvaćene najvažnije sfere života u kojima oba pola treba da daju svoj doprinos. Analizirane su priče koje predstavljaju primjere neetičkog i nesenzibilisanog novinarstva kao i neprepoznavanja očitih i suptilnih rodnih stereotipa.

Predmet analize su: izvještavanje o nasilju nad ženama, priče u kojima se podstiču stereotipi, zatim tekstovi u kojima je propuštena prilika za primjenu rodne perspektive, kao i pozitivni primjeri rodno osjetljivog izvještavanja.

Važno je istaći da **većina studija slučaja predstavlja negativne primjere i da je teško naći priče koje su pravi reprezentivni rodno osjetljivog novinarstva i afirmacije rodne ravnopravnosti, što dovoljno govori ne samo o slici žena u medijima o kojima se najčešće piše kao o žrtvama nasilja, već i o potrebi unapređenja kvaliteta i etičnosti izvještavanja putem edukacija za sve koji rade u medijima i učestvuju u kreiranju i stvaranju medijskih sadržaja.**

NASLOVNA NOVOSTI PG INFO VODIČ BIZNIS SPORT VOP TV ŽIVOT + SLOBODNI EDUKACIJA STAV O NAMA

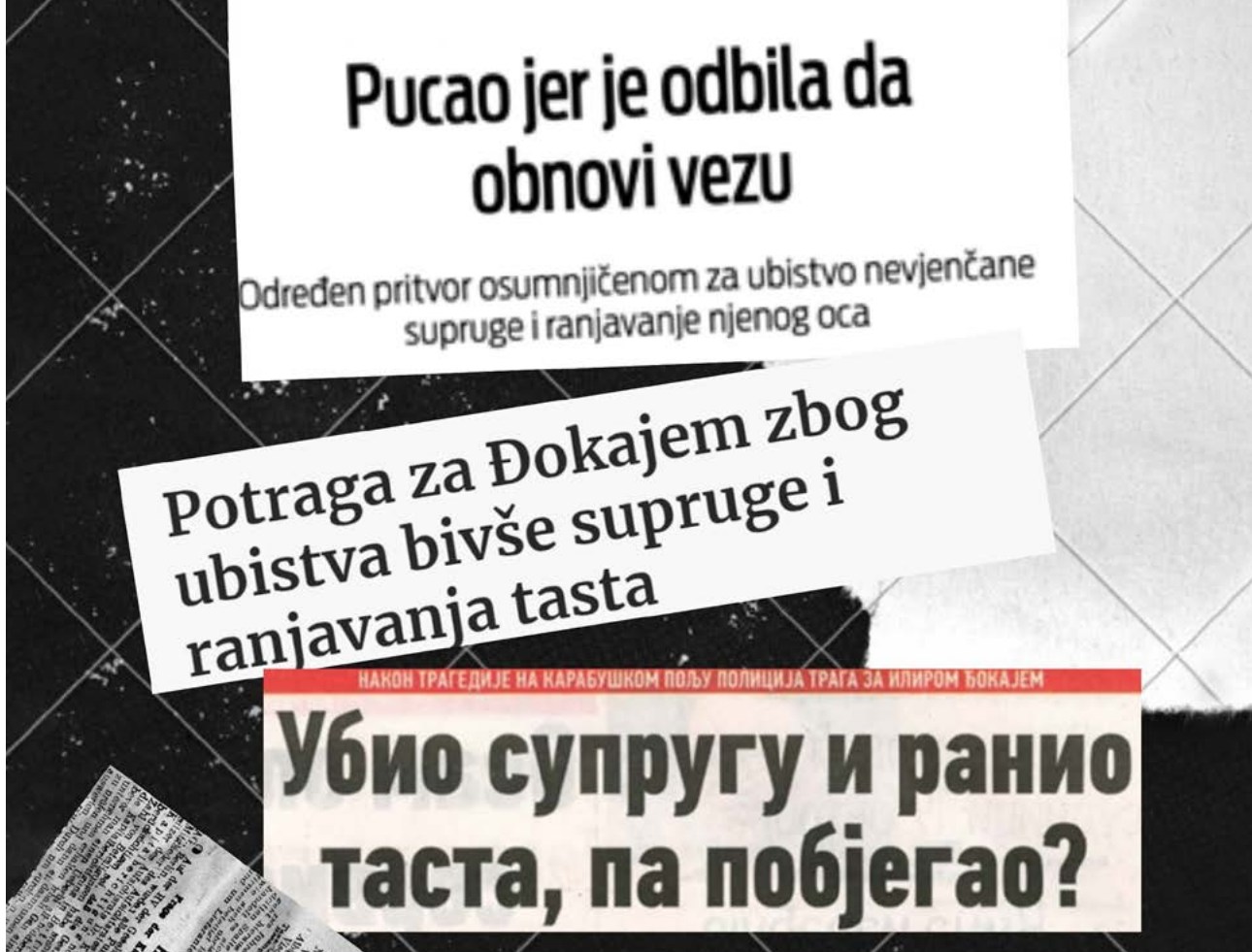
Početna / Najčitanije / PRIJETIO DA ĆE BITI "NJEGOVA ILI NIČIJA" Šejla (19) je ubijena na kućnom pragu, pred očima roditelja, ubica u bjekstvu

PRIJETIO DA ĆE BITI "NJEGOVA ILI NIČIJA" Šejla (19) je ubijena na kućnom pragu, pred očima roditelja, ubica u bjekstvu

Šejla i njeni roditelji su prijavljivali policiji da Đokaj prijeti da će ubiti Šejlu i cijelu porodicu, ali je, kako su saopštili iz policije, tužilac ocijenio da "nema biča krivičnog djela".



Ilustracija: U izvještavanju o femicidu, mediji objavljuju fotografiju žrtve potpirujući mit o tragičnoj ljepoti, dok istovremeno policija intenzivno traga za počiniocem, čija se slika u javnosti ne objavljuje.



Ilustracija: Mediji često u naslovima navode na zaključak da je žrtva kriva za nasilje koje se dogodilo.

5.1 Priča: Ubistvo djevojke Š.B. i ranjavanje njenog oca uključujući događaje koji su uslijedili nekoliko dana nakon ubistva

Rezime: Počinjen je femicid. Ubijena je djevojka Š.B. a njen otac teško je ranjen. Za taj zločin sumnjiči se njen vanbračni partner koji je nekoliko dana bio u bjekstvu a nakon toga predao se policiji. Iako je djevojka ranije prijavljivala nasilje i prijetnje, državne institucije nijesu uspjele da je zaštite.

Analiza: U prvim vijestima o ubistvu djevojke otkriveni su svi podaci koji su se odnosili na ubijenu, njenu porodicu i osumnjičenog, a kamere su se odmah našle i ispred njihove porodične kuće, bez saglasnosti porodice (saglasnost porodice nije pomenuta u izvještavanju).

U izvještaju nakon uviđaja koji je izvršila viša državna tužiteljka navode se samo inicijali ubijene i lica za koje se sumnja da je izvršilo ubistvo, što svjedoči o striktnoj zaštiti prava na privatnost. **Mediji u početku nijesu etički izvještavali o ovom slučaju kako bi zaštitili privatnost žrtve i njene porodice, iako su tokom narednih dana njeno ime i počinjeni femicid postali motiv i sinonim za opštedruštvenu akciju u javnom prostoru, proteste i zahtjeve da se preispita odgovornost policije i tužilaštva za njenu smrt i spriječe budući slučajevi femicida.**

Etičke norme jasno propisuju potpunu zaštitu privatnosti žrtve nasilja i njene porodice. Ukoliko nije bilo saglasnosti porodice za otkrivanje njenog identiteta, i pored dobre namjere, mediji su izvještavali neetički.

Pri izvještavanju o rodno zasnovanom nasilju izostaje analitički pristup.

Žrtva je mjesec prije ubistva prijavila nasilje i prijetnje smrću koje joj je uputio partner, a tužilaštvo se izjasnilo da nije riječ o krivičnom djelu već o prekršaju. Nakon toga izvršen je femicid. Mediji su dali dosta prostora ovoj priči. **Uglavnom su izvještavali informativno prateći dešavanja, zatim situaciono o konkretnom slučaju sa vrlo malo proaktivnog analitičkog pristupa i stavljanja femicida u kontekst dugo trajućeg društvenog problema povezanog sa patrijarhalnim normama, kao i o protestima i reagovanjima uglavnom NVO sektora i pojedinih partija koji su bili usmjereni na traženje odgovornosti i preveniranje mogućih sličnih situacija.**

Izrazima „porodična tragedija“, „tragična ljubav“, „nasilje u porodici“ fenomen nasilja nad ženama gubi značaj, a ujedno se skida odgovornost s nasilnika

Uprkos tome što je ova tema zaokupila pažnju javnosti posebno na društvenim mrežama, u medijima nije dovoljno analitički istraženo pitanje etiologije i fenomenologije nasilja nad ženama u našem tradicionalnom društvu, nije bilo detaljnijeg sagledavanja prethodnih slučajeva femicida, propusta institucija i blage kaznene politike, nije izvršena kvalitetna analiza pravnih aspekata krivičnih i prekršajnih djela nasilja nad ženama u prethodnom periodu i postupanja policije i tužilaštva, kao i ispunjavanja međunarodnih obaveza Crne Gore u ovoj oblasti.

Gotovo svi mediji koristili su izraz “porodična tragedija” relativizujući tako jedan od najtežih zločina, a podržavanje stereotipa naročito je došlo do izražaja jer je žrtva prikazana kao dobra djevojka, neuobičajene ljepote i ženstvenosti. Njena fotografija objavljivana je u medijima.

Umjesto da se pozabave mizoginijom u našem patrijarhalnom društvenom kontekstu koja može dovesti do smrtnih ishoda, u pojedinim reagovanjima i medjskim pričama sve to povezivano je sa neminovnom tragikom koju ljepota nosi, a što je duboko ukorijenjeno u neke od tradicionalnih matrica. U svojim izjavama čak je i advokat iskoristio stereotipe kako bi pokušao da utiče na javnost i umanjiti odgovornost osumnjičenog za ubistvo navodeći da je riječ o “strašnoj tragediji” i “nesrećnoj ljubavi koja se završila tragično”, a da je njegov branjenik “postupio časno” jer se nakon nekoliko dana skrivanja, ipak predao policiji. Govoriti o časnosti nekog ko je osumnjičen za težak zločin, duboko je pogrešno i moguće



Ilustracija: Primjeri efektnih kampanja u medijima i na društvenim mrežama protiv nasilja nad ženama.

je samo u patrijarhalnim društvima u kojima su tradicionalne norme iz prethodnih stoljeća još uvijek žive i očekuje se da proizvedu pozitivni efekat u javnom mnjenju u odnosu na počinioca. Potrebno ih je u svakoj prilici dovesti u pitanje i usmjeriti fokus na zakonske norme, preuzimanje pune odgovornosti i zaustaviti umanjivanje ili relativizaciju krivice počinitelja nasilja i prikazivanje zločina kao posljedice romantiziranih nesrećnih ljubavi i tragedija koje se dogode zbog siline emocija. **U ovoj priči uočavaju se očiti ali i suptilni stereotipi koji se prije svega odnose na prikazivanje žena kao žrtava u savremenim medijima – dobre, poštene djevojke koje su izuzetno lijepe i ženstvene, i koje svojim pristojnim ponašanjem u skladu sa vladajućim društvenim normama, nijesu zaslužile da budu ubijene ili pretučene. Sa druge strane to šalje poruku koja može biti i krajnje ekstremna - one žene koje se ne ponašaju u skladu sa tradicionalnim normama, ne vodeći računa o svom poštenju, ugledu i obrazu, same su doprinijele da budu žrtve nasilja i na kraju femicida. Zbog toga prikazivanje žrtve ili preživjele na takav način, treba eliminisati.**

U najvećem broju komentara na portalima izražava se sumnja da će počinitelj biti adekvatno kažnjen i kritikuje se rad tužilaštva, sudstva i policije. Ipak ima i onih komentara u kojima se suočava sa stereotipima i konstatuje da još ima “nesrećnih muškaraca koji misle da su žene njihova lična svojina” ili da “običaji i obećanja - ja tebi ćerku ti meni sina, dovode do ovakvih situacija, kao i prodavanje ženske djece”. Isti komentator/ka smatra da “u 21. vijeku svako ima pravo na slobodu izbora ko će sa kim da stvara porodicu a ne da postoje nametnute udaje i brakovi, pa poslije da dolazi do problema i tragičnih ishoda”. Pojedini pišu o tome da niko nema pravo da oduzme drugome život bez obzira na to što postoje nesuglasice među njima, dok se istovremeno izražava stav da se ovakva ubistva dešavaju u svim zemljama svijeta i da se to ne može spriječiti.

5.2 Priča: Podignuta optužnica za silovanje sestre

Rezime: Viši sud potvrdio je optužnicu protiv muškarca kojeg Više tužilaštvo tereti da je dva puta silovao, a jednom pokušao da siluje rođenu maloljetnu sestru. Uz tekstove, objavljujane su uglavnom ilustracije koje prikazuju nasilne scene.

Analiza: Tokom izvještavanja o ovom slučaju dio medija otkrio je podatke o identitetu preživjele, optuženom i porodičnim prilikama, kao i o sudskom postupku koji je zatvoren za javnost. Pojedini mediji otkrili su čak i grad u kojem se, prema optužnici, dogodilo silovanje, a navode se i riječi tužioca koji opisuje način izvršenja. **U nekim tekstovima do detalja se opisuje kako se dogodilo seksualno nasilje. Sve to dovoljno je bilo da se u maloj sredini u potpunosti otkriju identiteti preživjele i optuženog, što sve ukupno govori o tome da je senzacionalizam usmjerio čak i tradicionalne medije ka tabloidizaciji.**

Objavom podataka o identitetu žrtve, optuženom i porodičnim prilikama, gradu u kojem se zločin desio, kao i detaljima sudskog postupka i načinu izvršenja silovanja, mediji su prekršili etičke i profesionalne standarde te povrijedili pravo na



Ilustracija: Ženske NVO poput Crnogorskog ženskog lobija najčešće ukazuju na greške medija i propuste koji višestruko diskriminišu.



Ilustracija: Mediji najčešće koriste fotografije koje prikazuju nasilje, naglašavajući nemoć žrtve.

privatnost, zaštitu integriteta, identiteta, ugleda i dostojanstva preživjele i njene porodice, te ih sve zajedno izložili osudi sredine.

Greške i propusti dobijaju na težini budući da je riječ o maloljetnoj žrtvi koja uživa poseban stepen zaštite. Mediji su naštetili i optuženom budući da još uvijek nema pravosnažne sudske presude koja potvrđuje njegovu krivicu. Sve ovo ukazuje na senzacionalizam u izvještavanju koji je u suprotnosti sa etičkim normama i svjedoči o nebrizi i neodgovornosti medija za svoje postupanje i posljedice koje prije svega mogu nastupiti u životu maloljetne djevojčice.

Objavom podataka otkriva se identitet žrtve.

Kao vrhunac neetičkog i neprofesionalnog izvještavanja, u tekstovima pojedinih medija, između ostalog, dati su izvodi iz službene zabilješke SOS telefona Podgorica za žene i djecu žrtve nasilja kojem je prijavljeno seksualno nasilje, što je uslovilo hitno reagovanje te nevladine organizacije. Zatraženo je od medija da odmah povuku objave kojima se povređuje identitet preživjele i izvrše ispravke sadržaja tekstova. Izvršna direktorica SOS telefona Pogorica objašnjava da je prekršena tajnost postupka, svi novinarski kodeksi kao i prava žrtve u postupku.

Istovremeno, kako dodaje, osim diskriminacije, stigmatizacije i javnog izvrgavanja cjelokupne porodice na stub srama, iznošenjem podataka iz službene zabilješke SOS telefona, mediji su ugrozili rad i osnovne principe organizacije koji se temelje na tajnosti podataka u vezi sa žrtvama koje prijavljuju nasilje i očekuju adekvatnu pomoć. Dio tekstova naknadno je povučen sa web portala.

Jasno je da mediji nijesu smjeli da otkriju identitete žrtve i optuženog, kao ni druge podatke koji se odnose na porodične prilike, grad u kojem se zločin desio kao ni detalje sudskog postupka, posebno jer je riječ o maloljetnoj žrtvi. Bez obzira na to što je tužilac opisao način izvršenja, to je trebalo izbjeći u izvještavanju, kao i objavljivanje zabilješki SOS telefona i ilustraciju teksta koja prikazuje nasilne scene. Bilo je potrebno da mediji imaju posebnu dozu opreza i da nijedan podatak, pa makar i najsitniji, ne izađe u javnost.

Posebno ih je obavezivalo to što je riječ o teškom seksualnom zločinu koji je, prema optužnici, učinjen nad maloljetnom djevojčicom pa je evidentno da je riječ o slučaju sa maksimalnim stepenom zaštite prava na privatnost, i istovremeno primjene najviših etičkih i profesionalnih standarda. Iako su imali sve ove

informacije, mediji su mogli jedino da objave da je Viši sud potvrdio optužnicu protiv muškarca kojeg Više tužilaštvo tereti da je dva puta silovao, a jednom pokušao da siluje rođenu maloljetnu sestru uz eventualno navođenje njegovih godina u zagradi. Svaki drugi podatak, pa čak i objavljivanje njihovih incijala, a kamoli grada, mogao bi da dovede do njihovog identifikovanja, budući da su u Crnoj Gori male sredine i da se gotovo svi poznaju.

No, kako su mediji procijenili, to očito nije moglo da izazove veću znatiželju publike a samim tim i čitanost, pa su onda dali prednost senzacionalizmu zanemarujući preživjelu, i sopstvenu etiku i odgovornost za život maloljetne djevojčice koja zbog toga može imati nesagledive posljedice. **Priča je, takođe, trebalo da bude izmještena iz okvira pojedinačnog slučaja i stavljena u kontekst društvenog problema uz otvaranje različitih aspekata** kao što su prezentovanje podataka o takvim i sličnim slučajevima u Crnoj Gori u prethodnom periodu, broju osuđenih, visini kazni i analizi kaznene politike, proporcijama djevojčica i dječaka kao žrtava silovanja, načinu na koji se vode takvi postupci u kojima svjedoče maloljetne žrtve, kapacitetima naših institucija da adekvatno reaguju, preispitavanju postupanja državnih organa, vrsti pomoći i podrške koja se pruža žrtvama, uzrocima i posljedicama takvih i sličnih zločina u patrijarhalnom društvenom kontekstu itd.

Važno je dodati da kad god je moguće treba izbjegavati riječi sa negativnim ili pasivnim značenjem, pa je umjesto izraza "žrtva" bolje koristiti riječi "preživjela" ili "osoba koja je preživjela nasilje", što je u duhu inkluzivnog jezika.

U komentarima ispod tekstova jasno se primjećuje podržavanje stereotipa kao i mizoginija koja se najčešće ispoljava kroz stav da žrtva ne govori istinu jer je seksualno nasilje prijavila tek poslije 5 godina, zatim da je sama doprinijela silovanju, da je sigurno riječ o Romima ili se nasilnik opravdava tako što mu se pripisuju ozbiljni psihički problemi. U jednom od komentara ukazuje se na patrijarhalne obrasce "da je muškome sve dozvoljeno i sve mu se može oprostiti, dok je žensko tuđa večera".



Ilustracija: Samo od oktobra 2021. do januara 2022. u Crnoj Gori su od strane partnera ubijene 4 žene koje su prethodno prijavljivale nasilje i tražile zaštitu institucija.

5.3 Priča: Femicid i samoubistvo u Petnjici

Rezime: U Petnjici je ubijena žena, a kako se pretpostavlja, izvršilac je njen suprug koji je nakon femicida i nanošenja teških tjelesnih povreda svojoj maloljetnoj ćerki, izvršio samoubistvo.



Ilustracija: U slučajevima nasilja mediji objavljivanjem fotografija mjesta na kojem počinjen zločin indirektno otkrivaju identitet žrtve, naročito kad su u pitanju manje sredine

Objavom fotografija mjesta zločina, otkriva se identitet žrtve.

Analiza: I u ovom slučaju pojedini mediji izvještavali su suprotno etičkim i profesionalnim standardima povređujući dostojanstvo i kršeći pravo na privatnost žrtve i preživjele, kao i cijele porodice. Takav način izvještavanja može u potpunosti uništiti njihov život, može biti uzrok mentalnih problema i raznih bolesti, pa čak i suicida.

U slučajevima nasilja i femicida, potrebno je u potpunosti zaštititi ljudsko dostojanstvo i pravo na privatnost žrtava, preživjelih i njihovih porodica, a posebno onih koje imaju maloljetnu djecu.

Iako se iz saopštenja Uprave policije mogu vidjeti samo inicijali i godine starosti što je nekad dovoljno za identifikaciju u maloj sredini, tokom izvještavanja o ovom slučaju otkriva se puni identitet žrtava i potencijalnog počinioaca, opisuju se porodične prilike, navodi se broj i starost djece, mjesto gdje je zločin počinjen, način izvršenja ubistva i samoubistva, a neimenovani izvor opisuje šta je prethodilo femicidu i ranjavanju ćerke.

Iz izjava komšija saznaje se da je suprug ubijene ranije bio počinilac porodičnog nasilja i da je zbog toga već bio 3 mjeseca u zatvoru, ali se ne može saznati da li su komšije prijavljivale nasilnika, što je mogao da bude značajan detalj u daljem analitičkom proaktivnom načinu obrade ovog pitanja kao društvenog problema, a u cilju preispitivanja djelovanja i odgovornosti državnih organa u slučajevima rodno zasnovanog nasilja. Navodi se da je u slučaj uključen Centar za socijalni rad ali nedostaje izjašnjenje odgovornih iz te institucije o tome šta su učinili da preveniraju i spriječe nasilje i ubistvo.

Iako priznaje da su institucije sistema zakazale, predsjednik opštine izjavljuje da je kao prvi čovjek grada pomagao tu porodicu jer su teško živjeli, ali nije bio upitan da li je sve učinio da prijavi nasilje i tako spriječi zločin.

Iz njegove izjave ali i odnosa ne samo komšija već i autora/ke teksta, može se pretpostaviti da je njihov fokus bilo siromaštvo porodice, dok je nasilje ostalo u zoni privatnosti kao manje važan problem kojim se niko nije bavio niti ga prijavio. To je trebalo da bude fokus izvještavanja sa aspekta obrade društvenog problema, što pretpostavlja potpunu zaštitu prava na privatnost žrtve i maloljetne preživjele djevojčice kao i njenog ljudskog dostojanstva, što bi spriječilo njenu duplu viktimizaciju i stigmatizaciju. Istovremeno, povrede koje je pretrpjela ćerka kao i njeno fizičko stanje, što su lični podaci, dati su na uvid javnosti putem izjave ljekara koji je saopštio i nezvaničnu informaciju o vrsti oruđa kojim je izvršeno ubistvo i ranjavanje.

Mediji su se ponovo bavili samo pojedinačnim slučajem i nijesu se upuštali u istraživanje i analitičku obradu ove teme kao društvenog problema, osim sporadičnih izjava iz nevladinog sektora.

Djeca koja su ostala bez roditelja zbog počinjenog najtežeg zločina u njihovoj porodici, viktimizovana su i stigmatizovana izvještavanjem medija, povrijeđeno je njihovo dostojanstvo i integritet, a prema iskustvu u ovakvim slučajevima, ostaće obilježena za cijeli život, trpjeće nesagledive posljedice koje mogu dovesti do poremećaja njihovog mentalnog zdravlja pa čak i do najtežih posljedica.

U komentarima ispod teksta uglavnom se za sve krivi nemaština i siromaštvo koji su uzrok svađe i agresije, dok se dijelom krivica adresira na pravosuđe, Centar za socijalni rad i predsjednika opštine koji nijesu ništa učinili da prijave nasilje i spriječe zločin.

Pojedini pišu o tome da smo društvo u kojem ljudi ne žele da se miješaju u privatne stvari kao što je nasilje u porodici, i da se zbog toga ne reaguje na vrijeme kako bi se zaštitili žene i djeca. Dodaje se da bi u normalnom, razvijenom društvu svi reagovali kad primijete nasilje.

5.4 Priča koja sadrži suptilne stereotipe: Intervju selektora ženske fudbalske reprezentacije Crne Gore

Rezime: Selektor ženske fudbalske reprezentacije Crne Gore govorio je o uspješnom startu kvalifikacija za Svjetsko prvenstvo u ženskom fudbalu, pobjedi protiv Bosne i Hercegovine i očekivanju novih bodova u nastavku takmičenja. Osvrnuo se i na razlike u trenerskom radu u muškom i ženskom fudbalu.



Ilustracija: Sportistkinje su često izložene stereotipnoj interpretaciji i upotrebi neadekvatnih i anahronih termina. Tako, recimo, izraz dame u sportu može se interpretirati kao damski foul, damski gol, damski šut ili damski crveni karton.



Ilustracija: Primjer afirmativnog prikaza sportistkinja gdje je akcenat na njihovoj profesiji

Analiza: Selektor je objasnio da u ženskoj fudbalskoj ligi u našoj zemlji postoje samo 4 kluba i da zbog toga imaju teškoće da izaberu kvalitetnu reprezentaciju, a da svaka pobjeda fudbalerki utiče na povećanje broja djevojčica u klubovima.

Poslao je pozitivne poruke o ženskom fudbalu nastojeći da ga što više popularizuje.

On je ranije bio trener u više muških fudbalskih klubova i govorio je o razlikama u muškom i ženskom fudbalu, kao i u načinu rada sa fudbalerima i fudbalerkama.

Konstatujući da ženski fudbal nije ni približno atraktivan kao muški, da je neuporedivo manje novca za ugovore, transfere i marketing, selektor uvjerava da u jednoj stvari, kako kaže, dame ne zaostaju za svojim kolegama. "Mogu reći da je veća želja kod djevojčica i djevojaka nego kod muškaraca. Ima kod njih nekih kompleksnih stvari, emotivnije su...", kaže prvi čovjek reprezentacije i dodaje: "U startu mi je sve bilo neobično, ali zajedno sa saradnicima pokušavamo da im istovremeno budemo i treneri i roditelji, i vaspitači i pedagozi, jer ipak je drugačije raditi sa djevojčicama nego muškarcima".

O ženama u sportu se izvještava stereotipno.

Iako je riječ o dobroj namjeri da se popularizuje ženski fudbal i što više djevojčica opredijeli da se bavi ovim sportom koji je tradicionalno muški, pojedini stereotipi teško se prepoznaju i mijenjaju, a putem medija šire se i opstaju dugo u svijesti ljudi.

Fudbalerke se više puta u tekstu neprimjereno nazivaju damama što učvršćuje stav da žene ne mogu biti jednako dobre u fudbalu kao muškarci jer je damama svojstveno da su nježne, osjetljive i krhke.

Taj neizgovoreni stav koji je prisutan kao podtekst, pojačava se i tvrdnjom da u jednoj stvari fudbalerke ne zaostaju za svojim kolegama, a to je njihova želja za fudbalom kao njihov najveći kvalitet, što implicira da su u svim drugim stvarima, znanjima, vještinama i sposobnostima, ipak iza muškaraca.

Stereotip se pojačava i ocjenom da su žene emotivnije i da kod njih ima kompleksnih stvari, a između redova može se pročitati da im je pol otežavajuća okolnost koja umanjuje ili ograničava njihove sposobnosti za bavljenje fudbalom.

Posmatranje žena kao emotivnijih od muškaraca, sa više osjetljivosti, podržava predrasude da su žene manje jake, borbene, odlučne i čvrste što je neophodno za muški ideal sjajnog fudbalera. Isticanje neophodnosti

postojanja posebne brige o fudbalerkama kojima je, samo zato što su ženskog pola, potrebno da treneri istovremeno budu roditelji, vaspitači i pedagozi ponovo odražava zaštitnički odnos patrijarhalnog društva prema ženama o kojima treba posebno brinuti, kojima su potrebni staratelji, koje su svojina muškaraca i čiju čast i obraz treba sačuvati, pogotovo u muškom svijetu fudbala.

Suptilni stereotipi koji se kriju iza prve linije ove priče u kojoj postoji samo privid da se oni dovode u pitanje pozitivnim stavom o popularizaciji ženskog fudbala, opasniji su zato što se ne vide na prvi pogled, a mnogo dublje i čvršće urezuju se u svijest i teško ih je ukloniti.

Zbog toga je propuštena prilika da novinar/ka u ovoj priči dekonstruiše sakrivene stereotipe, svojim pitanjima upućenim treneru ukaže na njih i jasno ih označi kao takve u tekstu, te tako otvori jednake šanse i mogućnosti ženama da se istaknu njihove vrijednosti i sposobnosti za bavljenje fudbalom bez predrasuda o ograničenjima koja se odnose na njihov pol. Zahvaljujući suptilnim stereotipima, u ovoj priči žene su prikazane kao manje sposobne, one kojima je potrebna posebna zaštita, briga, pažnja i veće zalaganje kako bi se mogle baviti tzv. muškim sportom.

Dekonstrukcijom stereotipa otvorila bi se mogućnost za nove priče o tome zašto se žene u fudbalu ali i u mnogim drugim sportovima smatraju manje kvalitetnim, vrijednim i sposobnim od muškaraca, i kako uticati na to da sportistkinje budu jednako vrjednovane kao njihove muške kolege. Ispod ovog teksta na portalu nije bilo nijednog komentara.

5.5 Priča/propuštena prilika: Podrška preduzetnicama iz opštinskog budžeta

Rezime: U nekoliko tekstova najavljuje se podrška ženskom preduzetništvu iz budžeta više opština u Crnoj Gori.

Analiza: Mediji uglavnom samo prenose saopštenja uz koje eventualno ide i kratka izjava predsjednika opštine, pa se ne može reći da je riječ o izvještavanju iz kojeg javnost može saznati više pojedinosti.

Novinari/ke i uredništvo još jednom pokazuju da im ove teme nijesu u fokusu interesovanja, jer je propuštena prilika da se urade analitičke priče u kojima bi mjesto našle preduzetnice koje govore o svojim iskustvima i izazovima sa kojima se srijeću.

Takođe, sagovornici/e bi mogli biti i predstavnici/e Glavnog grada koji ove godine dodjeljuje ukupno 20 hiljada eura preduzetnicama kao podršku za podsticanje ekonomskog razvoja, poljoprivredne proizvodnje i turizma. Ta relativno skromna sredstva treba da budu podijeljena na sve zainteresovane preduzetnice koje ispunjavaju



Ilustracija: Od dvije fotografije koje su pratile tekst, većina medija izabrala je prvu koja ne stavlja fokus na preduzetnice, već na rukovodstvo Opštine.

Najčešće izostaje analitičnost iz rodnog ugla u medijskim sadržajima.

uslove konkursa, a cifra bi se mogla uporediti sa sredstvima dodijeljenim muškarcima koji su vlasnici preduzeća i poljoprivrednih imanja, te sagledavanju razlike u novčanom iznosu koji je namijenjen za oba pola. To bi mogao biti i početak priče o rodnom budžetiranju kao i analizi potreba oba pola prilikom određivanja sredstava iz opštinske kase za podsticanje biznisa ali i za sve druge namjene u jednoj opštini.

Korišćenje rodno razvrstanih statističkih podataka, analiza strateških planova razvoja i usmjeravanja novca iz budžeta može poslužiti kao osnova za priču o povećanju podrške ženskom preduzetništvu, a posebno u oblasti poljoprivrede.

Javnost bi kroz novinarske priče mogla saznati koliko je poljoprivrednih imanja u opštini koja su u vlasništvu ili suvlasništvu žena, odnosno preduzeća u kojima su žene osnivačice, suosnivačice ili izvršne direktorke, te kako posluju ovi privredni subjekti.

To bi mogao biti važan pokazatelj rodne ravnopravnosti u ovoj oblasti, kao i putokaz za dalje korake opštinskih vlasti u prevazilaženju rodnog jaza u sferi biznisa. Može se govoriti i o edukaciji, osnaživanju žena i stručnoj pomoći u sastavljanju biznis planova i sticanju znanja i vještina za planiranje i upravljanje preduzećima. U obradi ovih tema mediji, takođe, mogu kontaktirati poslovna udruženja kao što su Privredna komora, Udruženje poslodavaca, kao i nevladine i međunarodne organizacije koje godinama rade na podsticanju ženskog preduzetništva.

5.6 Priča: prilog o tome da li su i koliko građani/ke spremni da prijave porodično nasilje

Rezime: U najavi priloga konstatuje se da se o nasilju u porodici priča tek kad se desi neki tragičan slučaj. Dodaje se da iako žrtve žive godinama u strahu, javna priča o tome traje svega nekoliko dana. Povod za prilog je nedavni femicid mlade djevojke, a tema se fokusira na preispitivanje spremnosti građana/ki da prijave nasilje ali i druge aspekte ovog problema.

Analiza: Ovo je jedna od rijetkih analitičkih priča o nasilju koje se posmatra kao društveni problem, za razliku od situacionog izvještavanja o pojedinačnim slučajevima nasilja, kako to mediji uobičajeno rade. Ukazuje se da se na nasilje uglavnom čuti i da se mnogi problemi stavljaju pod tepih. Šalje se poruka da stalno treba preispitavati postupanje tužilaštva, policije, Centara za socijalni rad i drugih institucija kao i nevladinog sektora.

Novinar/ka nudi javnosti više per-spektiva i uglova iz kojih obrađuje ovu temu kao i više izvora. U prilogu se navode statistički podaci o broju procesuiranih krivičnih djela i prekršaja nasilja u porodici u posljednjih nekoliko godina, sagovornici/ce su iz NVO sektora i Uprave policije, a građani i građanke iznose stavove o tome da li bi prijavili nasilje.



Iako je većina anketiranih odgovorila pozitivno, a autor/ka priloga šalje istu poruku - da nasilje treba prijaviti samo jednim pozivom čime se mogu spriječiti nesagledive posljedice, u prilogu je nažalost propuštena prilika da na ekranu vidimo broj dežurne SOS linije za prijavu nasilja u porodici. To je jedan od najvažnijih elemenata koji bi trebalo da sadrži svaka priča o ovoj temi. Prilog je urađen iz rodne perspektive i iz aspekta društvenog problema, otvara pitanje odgovornosti i institucija i građana/ki poručujući da svi možemo doprinijeti da spriječimo ili prekinemo nasilje tako što ćemo ga prijaviti, što znači da predstavlja pozitivan primjer rodno odgovornog izvještavanja. Uz dodatak grafičkog prikaza broja telefona SOS linije i naglašavanje poruka da nasilje nije privatna stvar koja treba da ostane u okviru porodice, te da svako ćutanje na nasilje obeshrabruje žrtvu da prijavi nasilnika, priča bi ostavila jači utisak i možda već u minutima nakon emitovanja, imala bi uticaj na neku od žrtava da učini prvi korak.

5.7 Priča: Više žena na najvišim političkim pozicijama mogle bi smanjiti tenzije u društvu i olakšati dogovor o ključnim pitanjima u zemlji

Rezime: Konstatuje se da bi podjele i tenzije u Crnoj Gori bile mnogo manje kad bi žene bile na najvišim državnim funkcijama. To potvrđuju četiri sagovornice, poznate političarke iz vlasti i opozicije, koje naglašavaju veći senzibilitet, uspješnost i sposobnost žena u vođenju pregovora od muškaraca. Podsjećaju na upotrebu govora mržnje protiv političarki, i na nastojanje da se na minimum svakom trećem mjestu na izbornim listama nađe žena.

Analiza: Prilogom su uglavnom poslate pozitivne poruke da u politici i na odgovornim pozicijama treba da bude više žena što bi doprinijelo rješavanju brojnih problema u društvu.

No, bilo je i mjesta koja zahtijevaju analizu s rodno aspekta. Iako se funkcije i pozicije sagovornica korektno navode u ženskom rodu, u prvih nekoliko rečenica uvoda upitna je upotreba rodno senzitivnog jezika budući da se muška generička forma koristi za oba pola i označavanje naziva funkcija.

Upotrebom muškog roda kao generičke forme pojačavaju se uvjerenja da je politika muški posao.



Ilustracija: U medijskim izvještajima koji za primarni cilj imaju afirmaciju žena na mjestima odlučivanja, često se prožimaju stereotipi i predrasude u stavovima novinara i novinarki.

Tako se navodi da "mjesto predsjednika države Crna Gora nikad nije povjerila ženi, odluke premijera takođe uvijek je donosio muškarac..."

Propuštena je prilika za rodno neutralnim formulacijama kao što su: "predsjedavanje državom nikad nije bilo povjereno ženi", "premijersko mjesto uvijek je pripadalo muškarcu" ili "na čelu Vlade uvijek je bio muškarac".

Upotrebom muškog roda kao generičke forme za oba pola, pojačavaju se stereotipi i urezuje se duboko u svijest da su to u osnovi muški poslovi, iako je riječ o dobroj namjeri da se preispita rodni paritet i podstakne veće prisustvo žena na mjestima odlučivanja. **Više je detalja za dublju analizu ali važno je fokusirati se na kraj priloga kad autor/ka formuliše svoje stavove: "Jedno je sigurno - žene su kroz istoriju kao i danas, bile i u kući i na frontu. Muškarci nikada neće znati kako je desnom rukom držati kutlaču a lijevom pušku." Riječ je o pokušaju da se ukaže na to da iako žene vode računa o porodici, djeci i domaćinstvu, imaju snagu i hrabrost da mogu sve što mogu i muškarci, čak i da ratuju, pa su tako jače od njih. Na taj način pojačava se stereotip da je sasvim prirodno da žene obavljaju kućne poslove a da istovremeno mogu da budu uspješne i u javnoj sferi, tj. na frontu, što zavisi od njihovih sposobnosti, dok se kućni poslovi podrazumijevaju.**

To je ujedno doprinos izgradnji kulta "super-žene" koja je čak sposobnija od muškarca jer može biti uspješna na više polja odjednom. S druge strane, **konstatacija da "muškarci nikad neće saznati" kako je istovremeno izvršavati obaveze i u kući i na "bojnom polju" odnosno u javnoj sferi, šalje se poruka i suptilno podržava stereotip da privatna sfera nije domen muškaraca, ali i da se patrijarhalne norme ne mogu i nikad neće promijeniti.**

Rečenice s kraja priloga zajedno s konstatacijom da treba prepustiti vremenu da odgovori na pitanje da li će se dostići svijest o tome da piramida moći nije rezervisana za muškarce, zakucava stereotipe i patrijarhat kao nepromjenjive stege društva, i ne doprinosi aktivnom zalaganju svih građana i građanki, a prije svega medija, promjeni tradicionalnog ambijenta i izgradnji jednakosti u društvu.

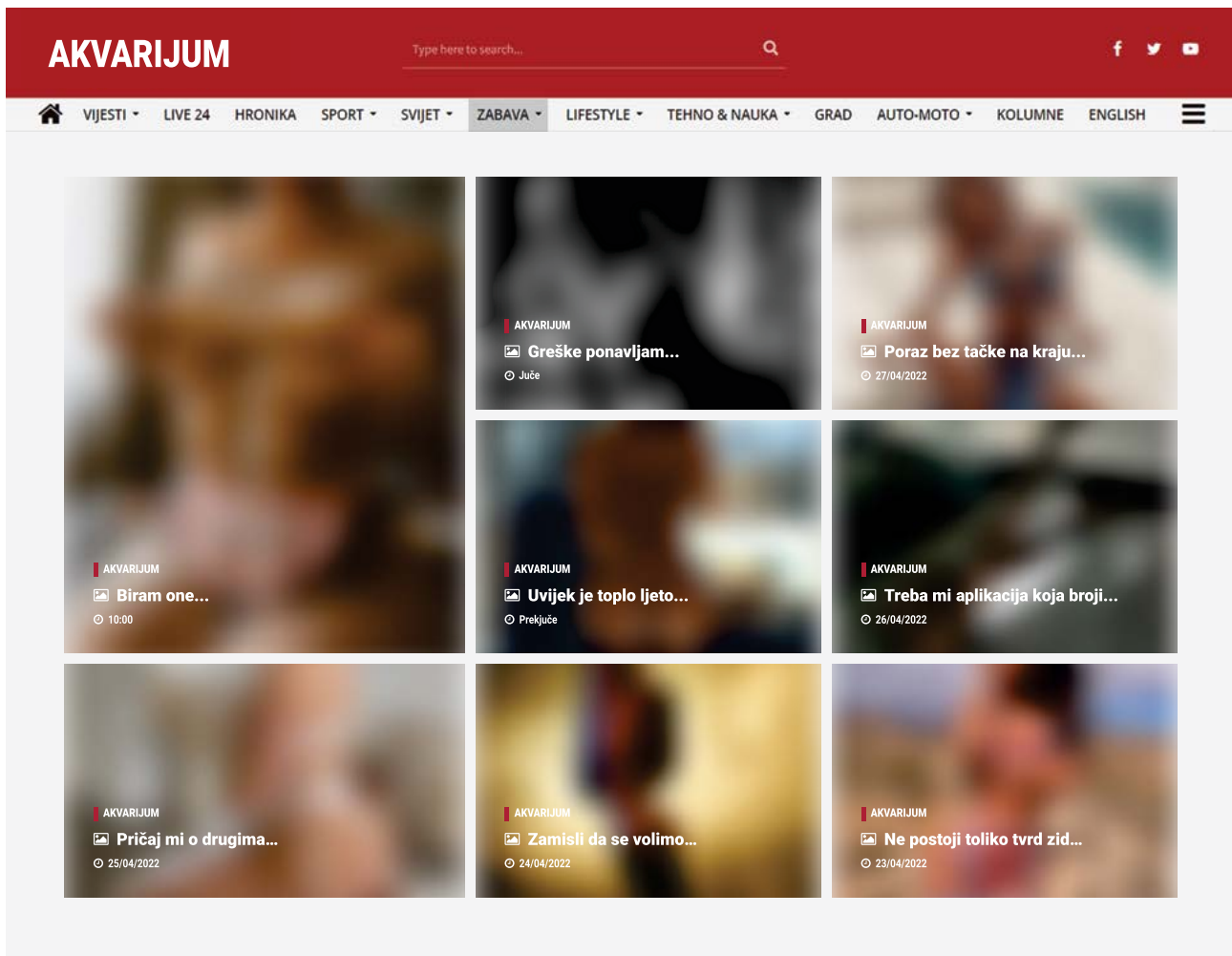
Istovremeno, priča je mogla biti stavljena u kontekst da više žena u politici i na odgovornim pozicijama predstavlja obavezu Crne Gore koja proističe iz međunarodne i domaće regulative. Iako se u prilogu konstatuje da postoji otpor takvim nastojanjima, nijesmo saznali više o tome, kao ni odgovor na pitanje zašto ni poslije dvije decenije nemamo više žena na ključnim državnim funkcijama. To su mogli biti pravci u kojima je priča mogla da se razvija i dobije dublji analitički karakter koji bi jasnije i preciznije ukazao na izazove sa kojima se suočavaju političarke.

5.8 Slučaj podsticanja stereotipa: Kontinuirano svakodnevno objavljivanje fotografija razgolićenih žena na portalu koji slovi za ozbiljan medij i koji izvještava o najvažnijim aktuelnim dešavanjima u Crnoj Gori.

Riječ je o najsirovijoj i najbrutalnijoj seksualnoj objektivizaciji žena i ženskog tijela.

Rubrika se zove "Akvarijum" što asocira na "ribe" kao seksistički izraz za žene koje su zavodljive i izazovne, a koje su uhvaćene, zatvorene i služe za razonodu. **Fotografije prate mizogini komentari namijenjeni muškoj publici kojima se žene diskriminišu, ponižavaju i predstavljaju kao seksualni objekti. Žene se nazivaju stvarima koje se ne smiju zaboraviti, poručuje se da ne treba baš svakog dana da misle, kao i da postaju zlobne kad im muškarac nedostaje. Istovremeno, šalje se poruka i ženama da treba da neguju svoje tijelo i učine sve da dobro izgledaju, kako bi zadovoljenjem ideala ženske ljepote mogle da udovolje muškarcima i zavrijede pažnju.**

Ovaj medij inače u mnogim tekstovima izvještava o slučajevima rodno zasnovanog i seksualnog nasilja, čini se bez razumijevanja i svjesnosti da uporedo s tim, seksualnom objektivizacijom pospješuje mizoginiju i stereotipe o ženama koji mogu dovesti i do nasilja.



Ilustracija: Seksualizacija i objektivizacija ženskih tijela u medijima podstiče seksizam i mizoginiju, a zakon ovakve sadržaje ne uređuje.

Trend rodno neosvješćenog izvještavanja u različitim vrstama medija, kao i u različitim oblastima koje mediji pokrivaju, bilo da se radi o rubrikama društvo, hronika, ekonomija, politika, nastavlja se i u 2022. godini. **Naime, utisak je da se povećao broj priča koje u fokusu imaju rodno ravnopravnost, prava žena, rodno zasnovano nasilje i nejednakosti sa kojima se žene srijeću, ali izazovi u izvještavanju ostaju slični kao u prethodnom periodu.**

Tako na primjer, u izvještavanju o rodno zasnovanom nasilju i femicidu u slučaju trudnice koja je u bolnici preminula od posljedica nasilja, nastavljena je praksa kršenja etičkih i profesionalnih normi. Navode se lični podaci žrtve i osumnjičenog kao što su inicijali, godine, grad u kojem se zločin dogodio, njihovo porijeklo i priroda odnosa, broj djece, što je dovoljno da se u maloj sredini otkrije puni identitet. Pojedini mediji objavili su puno ime i prezime žrtve. **I dalje se koristi situacioni pristup izvještavanju, o pojedinačnom slučaju, priča se smiješta u rubriku crna hronika, a slučaj se ne posmatra i ne analizira kao društveni problem.**

Ne preispituje se da li je nasilje prijavljivano, kako su reagovale institucije, da li je učinjen propust u zaštiti žrtve i ne pokreće se pitanje odgovornosti. Neki mediji dali su nezvanične informacije da je nasilje trajalo godinama, ali izostaju zvanične izjave o tome da li je prijavljivano, kao i pokušaj da takva saznanja državni organi potvrde ili negiraju.

Izvještavanje o rodno zasnovanom nasilju i dalje karakteriše kršenje etičkih standarda, povreda prava na privatnost, nezainteresovanost medija za analitički, proaktivni pristup, dublje sagledavanje konteksta i analizu podataka i postupanja institucija, dok senzacionalizam ostaje preovlađujući način za pristupanje ovim temama iako se deklarativno svi zalažu za rodno senzibilisani pristup.

U pričama o pasivnom odnosu institucija u slučajevima nasilja nad ženama i femicida, gotovo uvijek jedine sagovornice su i dalje aktivistkinje za zaštitu prava žena iz nevladinih organizacija, dok izostaju stavovi predstavnika/ca institucija kao što su policija, tužilaštvo, sudstvo, centri za socijalni rad, zdravstvene ustanove, kao i dublje, analitičnije preispitivanje njihovog postupanja i utvrđivanje konkretnih problema i odgovornosti u lancu pružanja zaštite žrtvama i preživjelima.

Ovo ukazuje da je potrebno uložiti dodatne i kontinuirane napore za adekvatnu primjenu standarda koje propisuje Istanbulska konvencija, u smislu jačanja institucionalnog odgovora, unapređenja pravnog okvira i proaktivnog pristupa u slučajevima rodno zasnovanog nasilja.

Umjesto proaktivnosti medija, političari i pojedini državni zvaničnici oglasili su se samoinicijativno povodom 8. marta, i tom prilikom prihvatili su kritiku zbog lošeg rada institucija sistema i obećali uvođenje femicida kao krivičnog djela u Krivični zakonik Crne Gore.

Kada je riječ o izvještavanju o ženama u biznisu takođe izostaje zainteresovanost, proaktivnost i analitički pristup medija, pa se čini da se teme odrađuju samo pro forme i da je dovoljno da priča ugleda svjetlost dana. Na primjer, u tekstu koji govori o tome da treba podstaći što više žena i mladih da se bave biznisom, jedina sagovornica je menadžerka Asocijacije poslovnih žena Crne Gore koja navodi probleme i izazove sa kojima se suočavaju žene koje žele da počnu biznis. Evidentno je da izostaju stavovi institucija, fokus i dublja analiza uzroka problema sa kojima se žene suočavaju prilikom pokretanja biznisa, zato što zbog nedostatka imovine ne mogu da obezbijede kolateral za pristup kreditima.

Mediji dominantno smatraju da je dovoljno da prenesu izjavu i da na taj način osiguraju informisanost javnosti, ne trudeći se da integrišu rodnu ravnopravnost, osvijetle rodne nejednakosti i tako pokažu važnost uključivanja različitih perspektiva i iskustava muškaraca i žena u sve teme koje obrađuju.

6. KLJUČNI NALAZI

Rodno ogledalo medija u Crnoj Gori

- **Samo 21 % žena pojavljuje se u sadržajima crnogorskih medija** kao osobe koje su govorile, o kojima se čitalo ili su bile viđene u vijestima i pričama objavljenim u novinama, na televiziji i na portalima. To je 4 % manje u odnosu na **svjetski prosjek** prisustva žena u medijima, a koji prema podacima iz GMMP-a (Gender Media Monitoring Project) **iznosi 25%**.
- Procenat prisustva žena **u novinama iznosi 19,2%, na portalima 23,7%, a na televiziji 20,1%**.
- U Crnoj Gori **raste prisustvo žena** koje se pojavljuju **u rubrici politika** - danas je taj procenat **18,8%** u odnosu na 13,2% prije 6 godina, što je povećanje oko 5% na nacionalnom nivou. Istovremeno, to je nešto niže od svjetskog prosjeka koji iznosi 20 %.
- **Prisustvo žena u rubrici ekonomija iznosi 14,8%**. To je **najveći zaostatak za svjetskim prosjekom od čak 9 procentnih poena** što potvrđuje da su žene u Crnoj Gori najmanje prisutne u sferi koja se odnosi na poslovanje i novac.
- U medijskim sadržajima koji se odnose na **društveno-pravne teme**, žene su zastupljene u procentu od **32,2%**, što odgovara svjetskom prosjeku.
- U oblasti **nauke i zdravlja** žene su bile **33,3%** onih koji su govorili ili se o njima čitalo, što je bolje od svjetskog prosjeka koji iznosi 30% .
- U vijestima koje se odnose na poznate, umjetnost i sport prisutnost žena bila je 19,1%, dok je na svjetskom nivou to 20%. Ako izdvojimo samo rubriku **sport**, u sadržajima crnogorskih medija žene su bile zastupljene **samo 12,4% što je najniži procenat žena ako uzmemo u obzir sve medijske sadržaje**.



Žene koje govore u medijskim sadržajima

- **Samo je 26,2% ženskih glasova u crnogorskim medijima**, što znači da je od svih koji govore, tek svaka četvrta žena dok su ostalo muškarci.
- Žene su izvori u novinama 25%, na portalima 27,9%, a na televiziji 26,9%.
- **Zabrinjavajuće** je što je i dalje **malo ženskih glasova u politici i ekonomiji** u kojima je koncentrisana najveća moć, uticaj i kapital, i u kojima je neuporedivo veći medijski prostor dat muškarcima i njihovim stavovima. Procenat glasova žena **u oblasti ekonomije je samo 15,6 % a politike 16,6 %**.
- Istraživanje je pokazalo da su žene i dalje najprisutnije u tzv. „mekim temama“ kao što su zdravlje, obrazovanje, briga o djeci i zabava odnosno da su okrenute privatnoj sferi, dok muškarci uživaju mnogo veću vidljivost u javnoj i profesionalnoj sferi.
- **Žene najviše govore u oblastima zdravlje/nauka 39,4%, društveno-pravnih tema 35,8%** (u koje spada i obrazovanje), te 26,1 % u oblastima zločin/nasilje i poznati/umjetnost/sport 27,5%. Podatak da žene češće govore o zdravlju pokazuje da se smanjuje rodni jaz u izvještavanju o ovim temama zbog pojave pandemije COVID-19 kad se mnogo više pažnje posvećuje pokrivanju prostora zdravstvene zaštite. No, to istovremeno ukazuje i na učvršćivanje rodni stereotipa da su žene njegovateljice a muškarci lideri. Pandemija je ponovo apostrofirala svođenje žena u arene u kojima dominiraju od ranije kao što su zdravstvena zaštita, obrazovanje i briga o djeci.
- Izuzetno nisko prisustvo **ženskih glasova** bilježi se i u oblasti sporta, **nešto manje od 17 %**, ako se posmatra pojedinačno, izuzimajući poznate i umjetnost.
- U medijima je potvrđena višestruka diskriminacija koju trpe žene iz manjinskih grupa, žene sa invaliditetom, žene iz ruralnih područja, Romkinje i Egipćanke, pripadnice LGBTIQ zajednice, migrantkinje, o čemu svjedoči njihovo skoro potpuno odsustvo iz medija. Nezainteresovanost za njihove probleme i perspektivu, pojačava diskriminaciju ovih marginalizovanih grupa kojima je javni prostor nedostupan.





Funkcije izvora, žene i muškarci kao žrtve, priče o rodnoj ravnopravnosti

- **Manje od trećine žena** govore su kao ekspertkinje u medijskom sadržaju (31,2 %) u odnosu na više od dvije trećine muškaraca stručnjaka (68,8 %). U ekspertizi za oblasti **politike i ekonomije i dalje vladaju muškarci jer je procenat ekspertkinja 24,1 % u političkim temama, dok se bilježi samo 11,1% stručnjakinja za ekonomska pitanja.**
- Istovremeno, žene su većina onih koji govore kao vox populi u oblasti ekonomije (66,7%) budući da se tradicionalno u ovim temama npr. o aktuelnim poskupljenjima i opadanju kupovne moći traži mišljenje domaćica koje vode brigu o porodici.
- **Žene čine 59,5 % žrtava u vijestima.** No, ako se posmatra samo porodično i rodno **zasnovano nasilje, udio žena** koje su u vijestima prikazane kao žrtve iznosi **94,8 %**, i neuporedivo je veći od udjela žrtava koje su muškog pola. To još jednom se potvrđuje da su žene u najvećem broju slučajeva žrtve rodno zasnovanog nasilja.
- **Priče o rodnoj ravnopravnosti čine samo 1,7 % ukupnog medijskog sadržaja.** 1,3 % posmatranog medijskog sadržaja odnosi se na teme o rodno zasnovanom nasilju.

7. REZIME I ZAKLJUČCI

Iako se vidljivost žena u vijestima poboljšala za nekoliko procenata u oblasti politike, ostaje zabrinjavajuće to što je i dalje malo ženskih glasova u politici i ekonomiji u kojima je koncentrisana najveća moć i uticaj.

Istraživanje je pokazalo da su žene i dalje najprisutnije u tzv. ženskim temama kao što su zdravlje, obrazovanje, briga o djeci i zabava odnosno da su okrenute privatnoj sferi, dok muškarci uživaju mnogo veću vidljivost u javnoj i profesionalnoj sferi. Muški glasovi dominiraju u vijestima, oni govore o tome šta drugi muškarci rade, čak i tokom globalne pandemije koja je pogodila cijeli svijet.

Prisutnost i vidljivost žena u medijskim sadržajima, naročito u pojedinim oblastima, ne odražava njihov doprinos našem društvu, ekonomiji, politici i kulturi.

Svijet koji se vidi u medijima ostaje uglavnom "muški". U medijskim sadržajima ne odražava se stvarni sastav društva, a takođe se ne prikazuju razna ljudska iskustva, dok veliki, uglavnom ženski dio populacije, ostaje relativno nevidljiv. Sve to ograničava mogućnosti za žene da iznesu svoje stavove i da utiču na oblikovanje društva.

Nedostaje pravedno i uravnoteženo prikazivanje žena i muškaraca kroz eliminaciju stereotipa i promociju njihovog višedimenzionalnog predstavljanja i prikazivanja.

Može se rezimirati da **u crnogorskim medijima još ne postoji dovoljno razvijena svijest o važnosti podsticanja i promovisanja rodne ravnopravnosti u skladu sa preporukama mnogih međunarodnih dokumenata ali i domaćom regulativom.**

Rjetke su priče i analitički pristup kojima se dovode u pitanje rodni stereotipi ili se jasno ukazuje na rodne nejednakosti, a povremeno senzacionalističko i neetičko izvještavanje o rodno zasnovanom nasilju koje je primjereno tabloidnim medijima i koje zanemaruje obradu ovih tema kao društvenog problema, nedovoljno utiče na sistemske i strukturalne promjene u društvu, kao i na promjenu svijesti kod građanki i građana.

Zbog toga **mediji treba da pristupe izboru izvora i priča u cilju pravednog i poštenog predstavljanja oba pola i postizanja uravnoteženog prisustva žena i muškaraca, odražavajući tako raznoliki sastav društva i različita ljudska iskustva i perspektive.**

Rodno osviješćeno etičko novinarstvo trebalo bi da bude opredjeljenje i jedini put za dekonstrukciju patrijarhata, otvaranje medijskog prostora ženama, njihovo osnaživanje i izgradnju društva jednakosti u čemu mediji treba da imaju proaktivnu ulogu kao nosioci progresivnih društvenih promjena.

8. PREPORUKE

- Postići uravnoteženu zastupljenost oba pola povećanjem broja žena koje se pojavljuju i govore u vijestima. Posebno obratiti pažnju na različite priče i glasove žena koje su višestruko diskriminirane i gotovo nevidljive kao što su starije žene, Romkinje, žene sa invaliditetom, žene iz ruralnih područja.
- Povećati zastupljenost ženskih glasova naročito u oblastima politike i ekonomije.
- Povećati broj ekspertkinja i preporučiti medijima da izrade imenike žena koje su stručnjakinje, analitičarke, komentatorke u različitim oblastima, a prije svega u sferama politike i ekonomije.
- Osigurati pošteno i pravedno prikazivanje oba pola koje podrazumijeva da se osvijetle rodne nejednakosti i razlike u položaju žena i muškaraca de iure i de facto, dekonstruišu rodne uloge i eliminišu rodno zasnovana diskriminacija i stereotipi, a žene osnaže i podrže u ostvarivanju svojih prava i u napredovanju.
- Predstaviti žene i muškarce u netradicionalnim ulogama i kontekstima u cilju eliminisanja stereotipa.
- Povećati proaktivnost medija i broj priča koje se odnose na eliminaciju stereotipa, rodne nejednakosti, prava žena i rodno zasnovano nasilje.
- Osim priča o fizičkom i seksualnom nasilju, pokrenuti teme o psihičkom i ekonomskom nasilju nad ženama.
- Povećati broj priča koje predstavljaju pozitivne primjere žena koje su se izborile sa nasiljem, rodnim nejednakostima i diskriminacijom.
- Eliminirati seksistički jezik i dosljedno primjenjivati rodno senzitivni jezik.
- Ne objavljivati fotografije, video zapise, komentare publike koji ih prate, a kojima se žene vrijeđaju, napadaju, diskriminiraju i/ili se predstavljaju kao seksualni objekti.
- Nastaviti kontinuiranu edukaciju novinara/ki, urednika/ca i menadžmenta o rodnoj ravnopravnosti, suočavanju sa stereotipima, uvođenju rodne perspektive u medijske sadržaje i rodno osviještenom etičkom novinarstvu uz naglasak na specifičnosti izvještavanja o pojedinim temama kao što su npr. rodno zasnovano nasilje, seksualno nasilje nad ženama, rodno odgovorna komunikacija i rodno osjetljivi jezik itd.
- Dopuniti etičke kodekse, zakone i podzakonska akta iz oblasti medija smjernicama i odredbama koje se odnose na obavezu promovisanja rodne ravnopravnosti, primjene rodno osjetljivog izvještavanja i rodno senzitivnog jezika, te zabranu upotrebe rodnih stereotipa, seksističkog oglašavanja i jezika, čime će se omogućiti uravnotežena zastupljenost i fer prikazivanje muškaraca i žena u sadržajima.
- Izraditi Priručnike sa smjernicama za rodno senzitivno i etičko novinarstvo, za izvještavanje o rodno zasnovanom i seksualnom nasilju nad ženama, za upotrebu rodno senzitivnog jezika...

- Uvesti mjere koje podstiču i promovišu rodnu ravnopravnost u medijskim organizacijama kako bi se pospješilo rodno osjetljivo etičko novinarstvo a novinarkе i novinari dobili jednake mogućnosti za rad i napredovanje.
- Pokrenuti široku društvenu debatu o najčešćim problemima i izazovima za rodno osjetljivo etičko izvještavanje.
- Pozvati medije, profesionalna novinarska udruženja, regulatora i nevladine organizacije da prate, sprovedu redovna istraživanja i analize i ukazuju na etičke probleme u medijskom izvještavanju, posebno o rodno zasnovanom nasilju. Pozvati ombudsmane/ke i Medijski savjet za samoregulaciju da učine isto.
- Više javno promovisati pozitivne primjere etičnog i rodno osjetljivog izvještavanja, a na nacionalnom nivou uspostaviti nagradu za najbolje medijsko izvještavanje o rodno zasnovanom nasilju što bi moglo da bude u nadležnosti Ministarstva pravde, ljudskih i manjinska prava.
- Na Fakultetu političkih nauka, smjeru koji pohađaju budući novinari/ke, u kurikulum uvesti teme o rodno osjetljivom izvještavanju, podsticati diplomske, magistarske i doktorske radove o toj temi.

